

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Martin Werner

**NÁHRADA ŠKODY V OBČANSKÉM PRÁVU –
NĚMECKÁ A ČESKÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA**

Diplomová práce

Knihovna UK PF

PF18069

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 1. 9. 2008

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 1. 9. 2008

Martin Werner

Martin Werner
V ZAHRADÁCH 718
582 82 GOLČOV JENÍKOV

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Obecné charakteristiky náhrady škody	7
2.1. Německá úprava.....	7
2.1.1. Pojem škoda.....	8
2.2. Česká úprava	10
2.2.1. Pojem škoda.....	12
3. Funkce náhrady škody	13
3.1. Německá úprava.....	13
3.1.1. Funkce vyrovnávací.....	13
3.1.2. Funkce preventivní	13
3.1.3. Funkce sankční	14
3.2. Česká úprava	15
3.2.1. Funkce preventivní	15
3.2.2. Funkce reparační a satisfakční.....	18
3.2.3. Funkce sankční	19
4. Předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu.....	19
4.1. Německá úprava.....	19
4.1.1. Skutková podstata	20
4.1.2. Protiprávnost.....	22
4.1.3. Odpovědnost (zavinění).....	23
4.1.4. Škoda a příčinná souvislost.....	24
4.2. Česká úprava	27
4.2.1. Protiprávní úkon nebo škodní událost	28
4.2.2. Vznik škody	32
4.2.3. Příčinná souvislost	32
4.2.4. Zavinění	34

5.	Rozsah a způsob náhrady škody	37
5.1.	Německá úprava.....	37
5.1.1.	Rozsah náhrady škody	37
5.1.2.	Zmírňování náhrady škody	41
5.1.3.	Způsob náhrady škody	46
5.2.	Česká úprava	49
5.2.1.	Rozsah náhrady škody	49
5.2.2.	Zmírňování náhrady škody	54
5.2.3.	Způsob náhrady škody	56
6.	Nemajetkové újmy	57
6.1.	Německá úprava.....	57
6.1.1.	Bolestné	57
6.1.2.	Odškodnění za porušení obecných osobnostních práv	61
6.1.3.	Ostatní případy náhrady nemajetkové škody	63
6.2.	Česká úprava	64
6.2.1.	Bolestné a ztížení společenského uplatnění	65
6.2.2.	Jednorázové odškodnění za usmrcení blízké osoby	66
6.2.3.	Ochrana osobnostních práv.....	67
7.	Závěr	72
	Seznam zkratk	75
	Použitá literatura	76
	Německá literatura	76
	Česká literatura	78
	Resümee – Zusammenfassung.....	81

1. Úvod

Právo náhrady škody tvoří jednu z nejvýznamnějších oblastí soukromého práva.

V rámci svého studia jsem se vždy nejvíce zajímal o občanskoprávní problematiku, a proto jsem si právo náhrady škody zvolil jako vhodné téma pro svoji diplomovou práci.

Díky účasti v programu Erasmus/LLP jsem měl možnost strávit akademický rok 2007/2008 studiem na Právnické fakultě Technické univerzity v Drážďanech (*Technische Universität Dresden*) ve Spolkové republice Německo. Této příležitosti jsem se rozhodl využít ke srovnání německé a české úpravy v některých základních otázkách práva náhrady škody.

Význam práva náhrady škody jako institutu, který má zajistit spravedlnost a rovnováhu ve společnosti je nepochybný. Ve 20. století se tento význam postupně zvyšoval zejména s přibývajícím objemem dopravy a z něho plynoucích nehod. Např. v roce 2003 došlo v Německu ke 355 000 haváriím, při nichž byli zraněni nebo usmrceni lidé. Na úhradách z pojištění majetku a nehod vyplatí německé pojišťovny ročně přes 50 miliard eur¹. I z těchto důvodů je německé právo náhrady škody upraveno poněkud podrobněji a obsáhleji, než je obvyklé v právních řádech jiných zemí včetně České republiky.

V této diplomové práci se budu zabývat následujícími oblastmi:

- obecné charakteristiky náhrady škody (právní úprava a pojem škoda)
- funkce náhrady škody,
- předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu,
- způsob a rozsah náhrady škody včetně zmírnování rozsahu náhrady škody,
- nemajetkové újmy.

Z prostorových důvodů nebudou podrobně rozebírány některé další otázky jako jednotlivé zvláštní případy (skutkové podstaty) náhrady škody, subjekty odpovědnosti za škodu či promlčení náhrady škody, o nichž budou pouze v některých případech zmínky v rámci výše vytyčených hlavních kapitol.

---

¹ Medicus, D.: Schuldrecht I – Allgemeiner Teil, 17. vydání, Mnichov 2006, str. 211

Místo celkového a odděleného zpracování české a německé právní úpravy budou obě úpravy sledovat v rámci jednotlivých tematických okruhů – nejdříve německou a poté českou s tím, že v rámci textu se budou prolínat vzájemné odkazy a porovnávání obou národních úprav. Při výkladu o české úpravě se na některých místech objeví i odkazy na připravovaný nový občanský zákoník, jenž by se měl stát hlavní součástí rekodifikace českého soukromého práva. V době dokončování této práce se paragrafovaná osnova nového občanského zákoníku nacházela v připomínkovém řízení (připomínková místa měla předložit své připomínky Ministerstvu spravedlnosti do 31. 8. 2008)².

Tam, kde se v textu objevují odkazy na právní předpisy, myslí se tyto předpisy ve znění pozdějších předpisů (ke dni uzavření tohoto rukopisu), není-li výslovně uvedeno jinak.

---

² Eliáš, K.: Reforma soukromého práva aktuálně: Do Evropy! Právní rozhledy 12/2008, str. 423

2. Obecné charakteristiky náhrady škody

2.1. Německá úprava

Centrální normou německého soukromého práva, v jejímž rámci je upraveno i právo náhrady škody, je občanský zákoník účinný od 1. 1. 1900, v platném znění (*Bürgerliches Gesetzbuch*, dále jen „BGB“). Celé století zůstávalo závazkové právo i přes četná doplnění a bohatou judikaturu ve svém jádru beze změny. I pod vlivem práva evropského byl v roce 2001 schválen rozsáhlý zákon k modernizaci závazkového práva (*Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts*), který nabyl účinnosti 1. 1. 2002 a dotkl se i úpravy některých otázek v oblasti práva náhrady škody, a to zejména pokud jde o náhradu škody z porušení povinností ze závazkových právních vztahů, kde se zákonodárce pokusil zpřehlednit a sjednotit do té doby poměrně komplikovanou úpravu³.

V rámci druhé z celkových pěti knih BGB, jež pojednává o právu závazkovém, je právo náhrady škody upraveno na několika místech. Základem pro náhradu škody jsou navíc i některá ustanovení z jiných knih BGB (§ 31, 122, 179 v knize první – obecné části či § 989-992 v knize třetí o právu věcném).

Klíčová pro celou oblast práva náhrady škody jsou ustanovení § 249 a násl. BGB obsahující základní a obecně použitelnou úpravu základních otázek (způsob a rozsah náhrady škody, ušlý zisk, nemajetková škoda či spoluzavinění). Význam těchto ustanovení se neomezuje jen na úpravu v rámci BGB, ale i na náhradu škody vyplývající ze zvláštních zákonů německého soukromého práva (obchodní zákoník, akciový zákon atd.) a rovněž je základem pro posuzování obsahu veřejnoprávních nároků na náhradu škody.

Obecné důvody náhrady škody z porušení závazkových vztahů uvádí první oddíl druhé knihy BGB v § 280 a násl. Řada dalších důvodů k náhradě škody je pak speciálně rozvedena u jednotlivých typů závazkových vztahů (např. § 536a a 536c u smlouvy nájemní).

³ Dauner-Lieb, B., Heidel, T., Ring, G.: *Das neue Schuldrecht*, 1. vydání, C. F. Müller, Heidelberg 2002, str. 84

Mezi typy závazkových vztahů podle BGB patří rovněž nedovolená jednání, jež jsou zařazena v samotném závěru oddílu o typech závazkových vztahů a zároveň i celé druhé knihy BGB. V § 823 a násl. jsou upraveny předpoklady náhrady škody z deliktů.

2.1.1. Pojem škoda

Klíčovým pojmem celého práva náhrady škody je škoda, která však v BGB není přímo definována. Vychází se tedy z přirozeného výkladu tohoto pojmu jako jakékoliv nedobrovolné újmy, kterou poškozený utrpěl v důsledku určitého jednání či události na svých materiálních či nemateriálních statcích⁴. Ze slov „újma“ a „utrpěl“ jasně vyplývá, že se jedná o nedobrovolný zásah do sféry určité osoby, proto je od škody třeba odlišovat jakékoliv dobrovolné vzdání se majetku (např. dary).

V německé právní praxi se vyvinul pojem právně nahraditelná škoda (*rechtlich ersatzfähiger Schaden*), jíž se rozumí pouze taková škoda, kterou je v případě splnění zákonných předpokladů náhrady škody odpovědná osoba povinna nahradit. V některých případech, které by bylo lze z laického hlediska označit za škodu, se tedy o právně nahraditelnou škodu jednat vůbec nemusí.

Škodu rozděluje německá právní literatura podle několika hledisek:

- škoda materiální a škoda nemateriální (nemajetková);
- škoda bezprostřední (skutečná), kterou se rozumí přímé poškození určitého statku (např. zničení věci, tělesné zranění), a škoda následná (např. ušlý zisk, snížení výdělku, nemožnost brát užitky z poškozené věci);
- škoda z nesplnění (*Nichterfüllungsschaden*) a „škoda z důvěry“ (*Vertrauensschaden*).

2.1.1.1. Pozitivní a negativní zájem

Bližší pozornost si zaslouží zejména poslední uvedené dělení škody, tedy německá nauka o tzv. pozitivním a negativním zájmu. Pod pojmem „škoda z nesplnění“ neboli „pozitivní zájem“ (*positives Interesse*) rozumíme případy, kdy poškozený požaduje náhradu škody místo druhou stranou neposkytnutého plnění ze závazku.

---

⁴ Larenz, K.: Lehrbuch des Schuldrechts – Erster Band – Allgemeiner Teil, 14. vydání, Mnichov 1987, str. 426

Naproti tomu „škoda z důvěry“ neboli „negativní zájem“ (*negatives Interesse*) zahrnuje situace, kdy poškozenému vznikla škoda v důsledku toho, že v něm druhá strana vzbudila důvěru v to, že byla např. uzavřena platná smlouva či že došlo k jinému platnému právnímu úkonu, ačkoliv se tak nestalo.

Toto rozlišení je dobře vidět v § 179 BGB upravující odpovědnost osoby jednající za jiného bez plné moci. Druhá strana, která jednala s touto osobou a uzavřela s ní smlouvu, si může vybrat, zda bude požadovat

- buď splnění této smlouvy od osoby jednající bez plné moci, respektive náhradu škody za toto splnění (pozitivní zájem),
- nebo náhradu té škody, která jí vznikla tím, že důvěřovala v uzavření smlouvy s osobou, za kterou bylo jednáno (negativní zájem), typicky náhradu nákladů spojených s uzavíráním smlouvy (poštovné, cestovní náklady, náklady na znalecký posudek apod.)⁵.

Nárok z negativního zájmu je většinou menší než nárok ze zájmu na splnění smlouvy, nicméně pro případy, kdy tomu tak není, stanoví BGB omezení, podle něhož lze i na základě negativního zájmu vymáhat maximálně tolik, kolik by bylo možné vymáhat ze zájmu pozitivního.

2.1.1.2. Normativní škoda

Majetková škoda se běžně vyjadřuje jako rozdíl mezi stavem majetku poškozeného, jaký by byl bez vzniku škody, a stavem majetku poškozeného po vzniku škody (tzv. rozdílová, diferenční metoda – *Differenzmethode*). Tato škoda tedy předpokládá skutečně vzniklou majetkovou újmu poškozeného.

---

⁵ Následující přehledný příklad uvádí učebnice Looschelders, D.: *Schuldrecht – Allgemeiner Teil*, 4. vydání, Carl Heymanns Verlag, Köln 2006, str. 359: *Prodávající P prodal kupujícímu K obraz za 50 000 eur. Později se ukázalo, že obraz byl zničen při požáru ještě před uzavřením kupní smlouvy. K požaduje náhradu škody s tím, že na obraz měl už dohodnutého dalšího kupce, jemuž by ho prodal za 60 000 eur. Kromě toho mu má P nahradit náklady na uzavření smlouvy (telefon, poštovné atd.) ve výši 12 eur. Pozitivní zájem K představuje 10 000 eur, negativní zájem K obnáší 12 eur. Podle § 311a odst. 2 BGB má věřitel v případě počáteční nemožnosti nárok na pozitivní zájem, K tedy může požadovat zaplacení 10 000 eur. Částku 12 eur už vedle částky 10 000 eur požadovat nemůže, jelikož by ji vynaložil, i pokud by vše probíhalo podle předpokladů a K by od P mohl obdržet obraz. Podle § 284 BGB by sice K mohl namísto toho požadovat náhradu nákladů na uzavření smlouvy, tato možnost však pro K nedává smysl, jelikož by tím omezil svůj nárok na 12 eur místo 10 000 eur.*

V některých případech v majetku poškozeného žádná škoda reálně nevznikne, a přesto je z hlediska hodnotových východisek BGB její existence předpokládána. Jedná se o tzv. normativní škodu (*normativer Schaden*).

Způsobí-li škůdce zranění obchodnímu zástupci a ten následně nemůže vykonávat svoji činnost, musí mu škůdce uhradit náklady na léčbu a ušlý zisk, který by obchodní zástupce za normálního běhu událostí získal ze svých provizí. V tomto případě se jedná o „běžnou“ škodu určenou na základě diferenční metody. Naproti tomu v případě, že je poškozeným zaměstnanec, uhradí mu náklady na léčbu zdravotní pojišťovna a zaměstnavatel mu v případě pracovní neschopnosti po dobu šesti týdnů i nadále vyplácí mzdu⁶. U daného zaměstnance tedy ve výsledku nemusí vzniknout žádná majetková újma. To však není důvodem k tomu, aby byl škůdce od povinnosti nahradit způsobenou škodu osvobozen; na druhou stranu ani poškozený zaměstnanec nemá ze škodní události získat neodůvodněný prospěch v podobě dvojího uhrazení prostředků na svoji léčbu a dvojí náhrady mzdy. Tyto obnosy proto musí škůdce uhradit zdravotní pojišťovně, respektive zaměstnavateli poškozeného zaměstnance. Za tímto účelem stanoví zvláštní zákony automatický přechod těchto nároků z poškozeného zaměstnance na pojišťovnu a zaměstnavatele⁷.

2.2. Česká úprava

V českém právu je odpovědnost za škodu upravena v občanském zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb.; dále jen „OZ“) v hlavě první a druhé části šesté („Odpovědnost za škodu a za bezdůvodné obohacení“) v § 415-450.

První hlava šesté části (§ 415 – 420) pod názvem „Předcházení hrozícím škodám“ zakotvuje zejména povinnost prevence, tedy předcházení vzniku škod.

Obdobnou úlohu jako § 249 a násl. BGB plní v českém OZ § 438 a násl. Tato obecná ustanovení o způsobu a rozsahu náhrady škody, spoluzavinění a dalších otázkách jsou rovněž použitelná pro všechny oblasti soukromého práva, pokud v nich neplatí speciální úprava, jak je tomu např. v oblasti obchodního či pracovního práva.

⁶ Tuto povinnost stanoví § 3 zákona o vyplácení pracovních odměn o svátcích a v případech nemoci (*Entgeltfortzahlungsgesetz*); na zaměstnavatele pak podle § 6 odst. 1 téhož zákona přechází nárok na náhradu škody vůči odpovědné osobě.

⁷ § 116 desáté knihy sociálního zákoníku (*Sozialgesetzbuch*), resp. § 6 zákona o vyplácení pracovních odměn o svátcích a v případech nemoci (*Entgeltfortzahlungsgesetz*)

Zároveň jsou do druhé hlavy šesté části OZ včleněna i ustanovení o obecné odpovědnosti za škodu v § 420 a 420a, na která navazují ustanovení o zvláštních případech odpovědnosti za škodu v § 421 – 437 (k nim lze z doktrinálního hlediska přiřadit i již zmíněný § 420a o škodě způsobené provozní činností; naopak § 424 o odpovědnosti za škodu způsobenou úmyslným jednáním proti dobrým mravům by patřil spíše k ustanovením obecným⁸).

Jak již bylo výše uvedeno, obecná úprava náhrady škody v OZ platí i v ostatních oborech občanského práva, pokud v nich neexistuje úprava zvláštní. Tak je tomu v českém právu v zákoně č. 513/1991 Sb., obchodním zákoníku. V jeho § 373 a násl. se nachází poměrně ucelená úprava tohoto institutu. V oblasti obchodních závazkových vztahů se tak místo úpravy zakotvené v OZ použijí tato speciální ustanovení obchodního zákoníku, která regulují i obecné otázky náhrady škody.

V praxi se za více než 15 let účinnosti obchodního zákoníku jasně ukázalo, že tato zdvojená úprava náhrady škody je nešťastným řešením a vyvolává četné problémy při aplikaci. V připravovaném novém občanském zákoníku by proto úprava náhrady škody měla být upravena zásadně jednotně, zatímco budoucí podoba obchodního zákoníku (respektive obchodního zákona) by měla místo rozsáhlé úpravy náhrady škody obsahovat již jen potřebné a odůvodněné odchylky pro oblast obchodních závazkových vztahů.

Zvláštní postavení má komplexní úprava náhrady škody v § 248 a násl. zákoníku práce (zákon č. 262/2006 Sb.); vzhledem k nálezu Ústavního soudu ČR publikovanému pod č. 116/2008 Sb., který mimo jiné zrušil dosavadní § 4 zákoníku práce, však bude na otázky, které zákoník práce neupravuje (a to i v oblasti náhrady škody), i bez výslovné delegace použitelný občanský zákoník. Z dalších předpisů obsahujících specifickou úpravu náhrady škody lze zmínit např. zákon č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou výkonem veřejné moci, zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, nebo zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele.

---

⁸ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, 4. vydání, ASPI, Praha 2005, str. 411

2.2.1. Pojem škoda

Stejně jako německý BGB, ani český OZ pojem škoda výslovně nedefinuje. Podle teorie i judikatury se za škodu považuje majetková újma, kterou lze objektivně vyjádřit obecným ekvivalentem, tedy penězi.

Škoda se třídí na škodu věcnou (majetkovou) a škodu osobní. I pod kategorií osobní škody ovšem rozumíme jen škodu majetkovou, která se od škody věcné liší tím, že vznikla narušením osobnostního statku – zdraví či života poškozeného. Jedná se např. o ztrátu na výdělku.

Stejně jako v Německu se pod pojem škoda zahrnuje škoda skutečná (*damnum emergens*), tedy to, oč se zmenšila hodnota již existujícího majetku poškozeného, i ušlý zisk (*lucrum cessans*), tedy to, oč se majetek poškozeného nerozšířil, ale při obvyklém běhu událostí (bez vzniku škody), by se o to rozšířil.

Zvláštní postavení mají újmy nemajetkové, jež se z teoretického hlediska vydělují z rozsahu pojmu škoda, pro kterou je jedním ze znaků vyčíslitelnost v penězích. Újma způsobená na osobnostních statcích (zdraví, život, ale také např. osobnostní práva) nelze vyjádřit v penězích, a proto je nutný institut zadostiučinění. Nemajetkové újmy se však odškodňují jen v případech konkrétně stanovených zákonem⁹.

Došlo-li ke vzniku škody v důsledku porušení smluvní povinnosti, hovoří se o škodě smluvní (kontraktní, *ex contractu*), zatímco v ostatních případech se jedná o tzv. škodu mimosmluvní (deliktní, *ex delicto*). Oba tyto typy škody podléhají v českém občanském zákoníku jednotnému právnímu režimu, zatímco v německém BGB jsou upraveny na různých místech (viz výše).

---

⁹ Podrobně k nemajetkovým újmám v 6. kapitole této práce.

3. Funkce náhrady škody

3.1. Německá úprava

Primárním účelem náhrady škody je poskytovat ochranu určitým právním statkům, jako je např. majetek, zdraví, život či životní prostředí. Toho se dosahuje prostřednictvím dvou základních funkcí občanskoprávní náhrady škody:

- funkce vyrovnávací a
- funkce preventivní.

Funkce sankční není soukromému právu vlastní a lze o ní hovořit jen výjimečně.

3.1.1. Funkce vyrovnávací

V německém právu náhrady škody je nejvíce zdůrazněna funkce reparační označovaná v literatuře jako funkce vyrovnávací (*Ausgleichsfunktion*). Poškozenému má být poskytnuta plná náhrada za způsobený následek a to v první řadě obnovením stavu, jaký by existoval, pokud by nedošlo k události, jež určité osobě (škůdci) založila povinnost k náhradě škody (§ 249 odst. 1 BGB).

Poškozenému má být zásadně nahrazena celá vzniklá škoda – ani méně, ale ani více.

S funkcí vyrovnávací totiž úzce souvisí zásada zákazu obohacení poškozeného.

Poškozený nemá být díky náhradě škody ve výhodnější situaci, než v jaké by byl, kdyby ke vzniku škody vůbec nedošlo.

3.1.2. Funkce preventivní

V obecných předpisech o náhradě škody v § 249 a násl. BGB není zdůrazněna funkce preventivní. Z těchto ustanovení ji lze vyvodit jen v tom smyslu, že způsob a rozsah náhrady škody je známkou toho, že náhrada škody je vážně myšleným institutem, a kdo škodu způsobí, je povinen ji odpovídajícím způsobem nahradit.

Preventivní funkci náhrady škody tak nalézáme spíše ve zvláštních ustanoveních na různých místech BGB i jiných právních předpisů, která upravují jednotlivé důvody vzniku povinnosti k náhradě škody. Z nich vyplývají jednání, která jsou v zájmu předcházení vzniku škod všem osobám zakázána, a následkem porušení těchto zákazů je vznik povinnosti k náhradě škody. Preventivní účinky jsou tak považovány jen za

„žádoucí vedlejší produkt“¹⁰ práva náhrady škody; primární je vždy funkce vyrovnávací.

Příkladem je § 823 BGB, podle něhož je k náhradě škody povinen ten, kdo „úmyslně či z nedbalosti protiprávně poškodí tělo, zdraví, svobodu, majetek nebo jiné právo druhého“.

Preventivní funkce je navíc podle mnoha autorů prakticky omezena existencí pojištění za způsobenou škodu, zejména pak povinného ručení v automobilovém provozu. Tento institut teoreticky snižuje vliv institutu náhrady škody na myšlení potenciálního škůdce, jelikož mu nehrozí, že bude hradit celý rozsah škody. Přesto lze i zde nalézt instrumenty, které by měly chování lidí ovlivňovat tak, aby ke vzniku škod nedocházelo – např. stanovená výše plnění, kterou musí hradit škůdce sám (spoluúčast) či systém bonusů a malusů u povinného ručení, které snižují výši pojistky pro řidiče s dlouhodobě bezeškodním průběhem a naopak penalizují viníky dopravních nehod¹¹.

Speciální prevenci ohroženého nacházíme v německém BGB ve zprostředkované formě v § 254, který se zabývá spoluzaviněním. § 254 odst. 1. BGB obecně zakotvuje pojem spoluzavinění; § 254 odst. 2 BGB pak výslovně stanoví, že o spoluzavinění se jedná také v případech, kdy poškozený opominul odvrátit nebo zmírnit škodu, ale také kdy neupozornil škůdce na nebezpečí neobvykle vysoké škody, kterou škůdce neměl a nemohl očekávat¹².

3.1.3. Funkce sankční

Náhrada škody nemá sloužit k potrestání škůdce. Německá právní úprava nezná institut podobný tzv. punitive damages, tedy možnost soudu přiřknout poškozenému náhradu škody ve výši, která zjevně převyšuje skutečný rozsah škody, za účelem potrestání původce škody, jak je tomu např. v USA.

Tvůrci BGB vědomě odmítli začlenit do soukromoprávního kodexu „moralizující nebo trestněprávní aspekty“, které se vyskytovaly v některých starších právních řádech na

¹⁰ Lange, H., Schiemann, G.: Handbuch des Schuldrechts – Schadensersatz, 3. vydání, J. C. B. Mohr, Tübingen 2003, str. 11

¹¹ Looschelders, D.: Schuldrecht – Allgemeiner Teil, 4. vydání, Carl Heymanns Verlag, Köln 2006, str. 353

¹² Více níže v části 5.1.2.3 Spoluzavinění poškozeného

území dnešního Německa (např. ve starém pruském právu byla výše náhrady škody odstupňována podle způsobu a závažnosti zavinění škůdce¹³).

Úlohou občanského práva není penalizovat účastníky soukromoprávních vztahů; úlohu represivní a sankční naplňuje právo trestní. Na výše uvedeném stanovisku se shoduje prakticky veškerá německá právní literatura¹⁴. Pouze v některých případech lze hovořit o existenci odstrašovací funkce u institutu odškodnění, který lze vzdáleně přirovnat k sankci¹⁵. Odstrašovací účinek by se však přesto dal spíše podřadit pod funkci preventivní.

3.2. Česká úprava

Základním důvodem existence práva náhrady škody je stejně jako v právu německém poskytovat účinnou právní ochranu vztahům osobním (zdraví, život) i majetkovým (vlastnictví). Tato ochrana je rovněž zajišťována funkcí preventivní a funkcí reparační, přičemž v české úpravě je kladen relativně větší důraz na prevenci. Význam funkce sankční je naprosto minimální.

3.2.1. Funkce preventivní

V českém OZ je na rozdíl od německého BGB funkce prevence jasně zdůrazněna, výslovně a odděleně upravena v § 415 a násl. pod nadpisem „Předcházení hrozícím škodám“. Celkově je prevenci v českém právu náhrady škody přikládán alespoň co do obsažnosti úpravy výrazně větší význam, což lze do jisté míry přičíst době vzniku našeho OZ, kdy naši společnost ovládal státní paternalismus. Přesto lze konstatovat, že funkce prevence k náhradě škody neodmyslitelně patří. Obecně patří zásada prevence mezi základní stavební kameny celého soukromého práva („*vždy je lepší a jednodušší škodám předcházet, než je následně složitým způsobem nahrazovat*“¹⁶) a její výslovná úprava v zákoně by měla o to silněji působit na účastníky občanskoprávních vztahů.

¹³ Lange, H.: Handbuch des Schuldrechts – Schadensersatz, 3. vydání, J. C. B. Mohr, Tübingen 2003, str. 12

¹⁴ Např. Larenz, K.: Lehrbuch des Schuldrechts – Erster Band – Allgemeiner Teil, 14. vydání, Mnichov 1987, str. 423

¹⁵ Palandt: Bürgerliches Gesetzbuch, 67. vydání, C. H. Beck, Mnichov 2008, str. 263

¹⁶ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, 4. vydání, ASPI, Praha 2005, str. 402

Z tohoto důvodu by měla – byť v pozměněné formě – ustanovení o občanskoprávní prevenci zůstat zachována i v novém občanském zákoníku¹⁷.

Úprava v OZ obsahuje dva základní typy prevence:

1. prevenci všeobecnou (generální), která má všechny osoby motivovat k tomu, aby neporušovaly své právní povinnosti, jejichž porušení obvykle vede ke vzniku škod, a
2. prevenci speciální, jež má vést k odvrácení již hrozícího vzniku škody v konkrétním případě, případně alespoň k co možná nejúčinnějšímu zmírnění rozsahu této škody.

3.2.1.1. Obecná prevence

Zásada generální prevence stanovená v § 415 OZ ukládá všem účastníkům občanskoprávních vztahů počínat si tak, aby „nedocházelo ke škodám na zdraví, majetku, přírodě a životním prostředí“. Vyjadřuje jednu ze základních zásad občanského práva – nikomu neškodit (*neminem laedere*). Lze jej chápat též jako odraz dalšího obecného principu, podle něhož se všichni mají chovat v souladu s dobrými mravy.

Konkretizaci obecného požadavku počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám, můžeme nalézt v některých zvláštních předpisech upravujících určité oblasti života – např. doprava (silniční i jiná), stavebnictví, zdravotní péče atd.

Význam ustanovení § 415 OZ spočívá též v tom, že jeho porušení znamená protiprávní jednání a tudíž naplnění prvního z předpokladů vzniku povinnosti k náhradě škody¹⁸. Tímto způsobem je však § 415 OZ aplikovatelný jen v případě, že není k dispozici speciální právní úprava posuzovaného jednání¹⁹.

Působení povinnosti předcházet škodám na myšlení a chování lidí se tedy realizuje ve spojení s hrozbou vzniku odpovědnosti za škodu. Osobě, která svoji preventivní povinnosti zanedbá, hrozí, že jí bude škoda přičtena k tíži a ona ji bude nucena ze své majetkové sféry v plné výši uhradit. O tomto preventivním působení v případě tzv. subjektivní odpovědnosti za škodu, kde se vyžaduje zavinění škůdce, není pochyb.

¹⁷ § 2630 a násl. návrhu nového občanského zákoníku ve verzi z 30. 6. 2008 (ke stažení z webových stránek Ministerstva spravedlnosti ČR na adrese <http://portal.justice.cz/ms/soubor.aspx?id=67778>)

¹⁸ Viz kapitola 4. Podmínky povinnosti k náhradě škody

¹⁹ Švestka, Jehlička, Škárová, Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, 10. vydání, 2006, str. 617

Složitější je situace u odpovědnosti objektivní (bez zavinění), kdy některé osoby odpovídají za škodu, aniž by jim bylo možné přičítat jakýkoliv protiprávní úkon či jiné porušení jejich právních povinností. Odpovědnost za škodu je na tomto objektivním základě konstruována zejména při provozování dovolených činností spojených se zvýšeným rizikem. Z těchto činností má jejich provozovatel většinou poměrně vysoké užítky a zisky, a proto mu je na druhé straně uložena povinnost k náhradě škody tak, aby ji ve své majetkové sféře nemusel nést poškozený. I zde však lze o preventivním působení hovořit. Provozovatelé těchto rizikových činností jsou totiž zosířenou hrozbou povinnosti k náhradě škody vedeni k tomu, aby vyvinuli co největší úsilí směrem k minimalizaci rizik vyplývajících z jejich činností např. investicemi do zabezpečovacích systémů, do vyšší kvalifikace svých zaměstnanců apod.

3.2.1.2. Speciální prevence

Tomu, komu škoda hrozí, je v českém občanském zákoníku v § 417 výslovně stanovena speciální povinnost zakročit k jejímu odvrácení. Tato tzv. zakročovací (zasahovací) povinnost nesměruje jen k úplnému odvrácení vzniku škody. Není-li ho možné dosáhnout, má ohrožený povinnost co nejvíce zmírnit rozsah škody.

Zárok musí proběhnout způsobem přiměřeným okolnostem, nesmí tedy dojít k zároku nepřiměřenému (excesu). Přiměřenost zároku je nutno posuzovat s přihlédnutím ke všem okolnostem konkrétní situace, tedy zejména k povaze ohrožení, druhu a rozsahu hrozící škody, ale i ke schopnostem a možnostem ohroženého. Ohrožený má postupovat tak, jak by se zachoval každý rozumně uvažující člověk na jeho místě.

V případě opominutí zároku k odvrácení škody může dojít k aplikaci § 441 OZ o spoluzavinění poškozeného. Poškozený tak může nést škodu zčásti nebo i zcela sám.

Ohrožený však má nejen povinnost, ale také právo zakročit k odvrácení škody, jež mu hrozí. Jsou-li při jeho jednání naplněny předpoklady použití institutů krajní nouze (§ 418 odst. 1 OZ), či nutné obrany (§ 418 odst. 2 OZ), nebude ohrožená osoba odpovídat za škodu, kterou svým zárokem způsobila.

§ 417 odst. 2 dává ohroženému v případě vážného ohrožení škodou právo domáhat se soudní cestou, aby byla ohrožovateli uložena povinnost provést opatření k odvrácení

hrozící škody. Příkladem takové situace je podmáčení nemovitosti vodou stékající z pozemku souseda či hrozba zřícení sousedovy stavby na pozemek ohroženého²⁰.

Z rozsudku Nejvyššího soudu č. 4 C – 383 – 22 Cdo 1599/99: „*Domáhá-li se žalobce, aby soud žalovanému uložil provést určité opatření (nikoliv zdržet se určitého rušení), neboť mu hrozí závažná škoda, nejde o vlastnickou žalobu podle § 126 odst. 1 OZ, nýbrž o žalobu podle § 417 odst. 2 OZ. Podmínkou pro aplikaci tohoto ustanovení je vážné ohrožení žalobce anebo jeho majetku; není nutné, aby hrozilo nebezpečí bezprostředního vzniku škody, postačí, že v důsledku vážného ohrožení vznikne škoda v budoucnosti.*“

Ohrožený má navíc podle § 419 OZ právo na náhradu nákladů účelně vynaložených na provedení potřebného zákroku a také právo na náhradu škody, kterou při tomto zákroku sám utrpěl. Tyto nároky lze uplatňovat proti tomu, kdo nutnost zákroku vyvolal, ale také proti osobě, v jejímž zájmu bylo k zákroku přikročeno (v tomto případě odpovídají obě tyto osoby solidárně).

3.2.2. Funkce reparační a satisfakční

Klíčovým účelem práva náhrady škody je funkce reparační. Poškozenému má být poskytnuta plná náhrada vzniklé škody. Na rozdíl od německého práva je u nás škoda primárně hrazena v penězích, zatímco uvedení v předešlý stav (funkce restituční) je možné až sekundárně a jen za určitých předpokladů²¹.

Účinné a rychlé zajištění plné náhrady škody je třeba považovat za jeden ze základních požadavků na právní řád demokratického právního státu. S tím úzce souvisí úloha občanského práva procesního a soudů, které musejí fyzickým i právníkům osobám poskytovat možnost efektivně se domoci svých práv. Právo na soudní ochranu subjektivních práv je ostatně garantováno i v českém ústavním pořádku²².

O satisfakční funkci náhrady škody lze hovořit v případě práva na náhradu za bolest a za ztížení společenského uplatnění, práva pozůstalých na jednorázové odškodnění za

²⁰ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, 4. vydání, ASPI, Praha 2005, str. 409

²¹ Viz níže 5.2.3. Způsob náhrady škody

²² Viz čl. 36-38 Listiny základních práv a svobod (č. 2/1993 Sb.)

usmrcení osoby jim blízké nebo peněžního zadostiučinění za porušení osobnostních práv²³.

3.2.3. Funkce sankční

Stejně jako v německé, ani v české právní úpravě nemá místo sankční či represivní funkce náhrady škody, jak je tomu především v anglosaské právní oblasti²⁴. O výjimce lze hovořit v případě úroků z prodlení, které plní také sankční úlohu, a do jisté míry i u peněžního zadostiučinění za porušení osobnostních práv.

Funkce sankční je zmiňována v souvislosti s úpravou náhrady škody v právu pracovním²⁵, které však samo stojí na pomezí práva soukromého a veřejného.

4. Předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu

4.1. Německá úprava

Na úvod této kapitoly je vhodné ocitovat nejobecnější ustanovení německého práva náhrady škody, tedy § 249 odst. 1 BGB: „*Kdo je povinen k náhradě škody, musí vytvořit takový stav, jaký by existoval, pokud by nedošlo k okolnosti, která založila povinnost k náhradě škody.*“

Z formulace „kdo je povinen k náhradě škody“ vyplývá, že toto ustanovení se použije pro případy náhrady škody z nejrůznějších důvodů, které jsou upraveny na jiných místech samotného BGB i jiných právních předpisů.

Okolností, která založila povinnost k náhradě škody, pak je buď porušení smluvní povinnosti, nebo porušení povinnosti vyplývající ze zákona (nedovolená jednání – delikty). Předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu jsou v jednotlivých případech poněkud rozdílné a vycházejí z konkrétních zákonných ustanovení zakládajících povinnost k náhradě škody, obecně je však německá občanskoprávní teorie shrnuje do následujících čtyř bodů²⁶:

²³ Podrobněji v kapitole 6. Nemajetkové újmy

²⁴ Švestka, Jehlička, Škárová, Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, 10. vydání, 2006, str. 705

²⁵ Bělina, M. a kol.: Pracovní právo, 3. vydání, C. H. Beck, Praha 2007, str. 351

²⁶ Brox, H. – Walker, W. D.: Allgemeines Schuldrecht, 32. vydání, C. H. Beck, Mnichov 2007, str. 307

1. skutková podstata,
2. protiprávnost,
3. odpovědnost (zavinění),
4. škoda a příčinná souvislost.

Na rozdíl od české úpravy náhrady škody, která obecně vychází z presumovaného zavinění²⁷, musí v Německu naplnění všech podmínek nároku na náhradu škody zásadně prokazovat poškozený. Pouze v případě náhrady škody vyplývající z porušení smluvní povinnosti nemusí poškozený prokazovat zavinění, což vyplývá z formulace § 280 odst. 1 věty druhé BGB („*To neplatí, pokud dlužníkovi nelze porušení povinnosti přičítat.*“). Tato konstrukce přenáší důkazní břemeno na označeného škůdce, který má možnost prokázat, že porušení smluvní povinnosti nezavinil²⁸.

Důkazní situaci poškozeného ohledně příčinné souvislosti a v případě deliktní odpovědnosti za škodu i ohledně zavinění ovšem často ulehčuje tzv. důkaz *prima facie* (*Anscheinsbeweis*). Soudce může vycházet z obecných životních zkušeností, pokud v případě existence určitých okolností, jejichž existenci prokázal poškozený, mají události opakující se typický průběh. Škůdce může v tom případě prokázat okolností jiné, z nichž vyplývá možnost jiného než obvyklého průběhu událostí²⁹. Např. pokud řidič automobilu vjede na chodník a tím způsobí druhému zranění, vychází se ze zavinění řidiče, protože za běžných okolností řidič bez svého zavinění na chodník nevjede³⁰.

4.1.1. Skutková podstata

Prvním předpokladem je naplnění skutkové podstaty, se kterou zákon spojuje povinnost k náhradě škody. Jde o porušení právní povinnosti konáním nebo opomenutím. Může se jednat o povinnost smluvní, nebo v případě náhrady škody z nedovolených jednání o povinnost zákonnou, jejímž porušením je zasaženo do zákonem chráněného právního statku.

²⁷ Viz níže výklad o zavinění v českém právu pod bodem 4.2.4

²⁸ Krüger W.: Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch – Band 2 a – Schuldrecht Allgemeiner Teil §§ 241–432, 4. Auflage, München 2003, str. 838

²⁹ Larenz, K.: Lehrbuch des Schuldrechts – Erster Band – Allgemeiner Teil, 14. vydání, Mnichov 1987, str. 519

³⁰ Lüke, W.: Zivilprozessrecht – Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung, 9. vydání, C. H. Beck, Mnichov 2006, str. 286

Při opomenutí lze naplnění skutkové podstaty přičítat pouze osobám, jež mají stanovenou povinnost jednat (např. rodiče mají ze zákona povinnost vyživovat své dítě, jsou tedy v pozici garanta; prodávající má ze smlouvy povinnost v určitém termínu dodat kupujícímu prodávanou věc).

Mezi skutkové podstaty, s nimiž zákon spojuje povinnost k náhradě škody, patří:

- a) nedovolená jednání – delikty (§ 823 a násl. BGB), např.:
  - úmyslné či nedbalostní poškození těla, zdraví, svobody, vlastnictví nebo jiného práva (§ 823 odst. 1 BGB),
  - porušení zákona, jehož účelem je ochrana druhých osob (§ 823 odst. 2 BGB),
  - porušení práva na ochranu občanské cti (§ 824 BGB),
  - přinucení druhého k sexuálnímu jednání (§ 825 BGB),
  - způsobení škody úmyslným jednáním proti dobrým mravům (§ 826 BGB),
  - způsobení škody zvířetem (§ 833-834 BGB),
  - způsobení škody zřícením budovy nebo odpadáváním části budovy (§836-838 BGB),
  - porušení úřední povinnosti (§ 839 BGB),
  - poskytnutí nesprávného znaleckého posudku (§ 839a BGB);
- b) objektivní odpovědnost za nebezpečí – kvazidelikty, např.:
  - odpovědnost provozovatele za způsobení škody při provozu železnice nebo lanovky (§ 1 zákona o odpovědnosti za škodu při nebezpečném podnikání – *Haftpflichtgesetz*),
  - odpovědnost provozovatele za způsobení škody elektřinou, plyny, parami nebo tekutinami vycházejícími z rozvodní sítě (§ 2 zákona o odpovědnosti za škodu při nebezpečném podnikání – *Haftpflichtgesetz*),
  - odpovědnost provozovatele podniku za usmrcení nebo zranění člověka zaviněným jednáním pověřené osoby (§ 3 zákona o odpovědnosti za škodu při nebezpečném podnikání – *Haftpflichtgesetz*),
  - odpovědnost držitele motorového vozidla za škodu způsobenou při provozu tohoto vozidla (§ 7 zákona o silniční dopravě – *Straßenverkehrsgesetz*),
- c) porušení smluvních povinností (§ 280 a násl. BGB), např.:

- neposkytnutí plnění nebo poskytnutí plnění jiného, než vyplývá ze závazku (§ 281 BGB; jde i o situace, kdy je plnění vyloučeno z důvodu nemožnosti – § 283 BGB),
- prodlení dlužníka (§ 286 a násl. BGB),
- porušení povinnosti brát ohledy na práva, právní statky a zájmy druhé smluvní strany vyplývající z § 241 odst. 2 BGB (§ 282 BGB)³¹.

4.1.2. Protiprávnost

Druhou podmínkou vzniku povinnosti k náhradě škody je zpravidla protiprávnost. Ve většině případů je protiprávnost dána už samotným naplněním skutkové podstaty. Výslovně je protiprávnost jako předpoklad odpovědnosti za škodu jmenována v § 823 odst. 1 BGB v rámci úpravy náhrady škody způsobené delikty.

Zkoumat existenci protiprávnosti je třeba v případech, kdy mohly být dány okolnosti vylučující protiprávnost. Těmi jsou zejména:

- nutná obrana (§ 227 BGB),
- krajní nouze (§ 228 a § 904 BGB),
- svépomoc (§ 229, § 230 a § 859 BGB),
- jednatelství bez příkazu (§ 677 a násl. BGB),
- souhlas poškozeného.

Okolnosti vylučující protiprávnost musí prokazovat ten, kdo se jich dovolává.

Jako forma souhlasu poškozeného se přijímá např. i srozumění účastníka sportovního (fotbalového apod.) zápasu s tím, že mu mohou být způsobena zranění, jimž se při dodržení pravidel příslušného sportu (ale i při jejich mírném překročení v zápalu hry) nelze vyhnout³².

V určitých situacích vzniká odpovědnost za škodu, i když nedošlo ke splnění podmínky protiprávnosti. Jsou to jednak výše uvedené skutkové podstaty objektivní odpovědnosti za nebezpečí vyplývající z rizikového provozu, ale také např. zásah v krajní nouzi podle § 904 BGB. Dojde-li kupříkladu při hašení požáru domu k poškození sousedovy

³¹ Tato povinnost vyplývá ze zásady plnění závazkových právních vztahů v dobré víře. V literatuře je označována také jako „další povinnost k jednání“ nebo „ochranná povinnost“ – viz Palandt: Bürgerliches Gesetzbuch, 67. vydání, C. H. Beck, Mnichov 2008, str. 239.

³² Brox, H. – Walker, W. D.: Allgemeines Schuldrecht, 32. vydání., C. H. Beck, Mnichov 2007, str. 308

zahrady, může poškozený souseď požadovat náhradu škody zásadně po zasahující osobě³³.

4.1.3. Odpovědnost (zavinění)

Pod podmínkou odpovědnosti (*Verantwortlichkeit*) se obvykle rozumí zavinění, tedy úmyslný nebo nedbalostní vztah škůdce k jednání, jímž naplnil skutkovou podstatu.

Jak již bylo uvedeno výše, lze říci, že u škod způsobených porušením smluvní povinnosti jde o odpovědnost za presumované zavinění podobně jako v českém právu. Jiná je ovšem situace v případech odpovědnosti za škodu způsobenou delikty. Z formulace „*Kdo úmyslně nebo z nedbalosti...*“ v úvodu § 823 odst. 1 BGB totiž vyplývá, že zde škůdci musí být prokázáno i zavinění.

§ 276 odst. 1 BGB obecně stanoví, že dlužník odpovídá za úmysl a nedbalost (doslova se mu *přičítá* úmysl a nedbalost), pokud z úpravy příslušného závazkového právního vztahu (tedy příslušné skutkové podstaty náhrady škody) nevyplývá něco jiného. Podle § 276 odst. 2 BGB jedná nedbale ten, kdo nedbá v právním styku běžně vyžadované opatrnosti (péče). Úmysl v zákoně výslovně definován není, podle německé právní nauky a judikatury se za něj považuje „*znalost a chtění následku a vědomí o jeho protiprávnosti*“³⁴.

Na základě druhé věty § 276 odst. 1 BGB se na otázky zavinění odpovídajícím způsobem aplikují § 827 a § 828 BGB, které vylučují či omezují deliktní odpovědnost některých osob.

Osobami, jimž nelze vůbec přičítat zavinění, jsou:

- ti, kteří nedosáhli věku 7 let (§ 828 odst. 1 BGB),
- ti, kteří jednali ve stavu bezvědomí nebo ve stavu vylučujícím svobodnou vůli na základě duševní choroby (§ 827 věta první BGB).

Výjimkou jsou osoby, které se požitím alkoholických nápojů nebo jiných podobných prostředků samy uvedly do stavu, v němž způsobily škodu. V tom případě se jim přičítá zavinění ve formě nedbalosti (§ 827 věta druhá BGB).

³³ Zasahující osoba má poté regres vůči osobě, v jejíž prospěch bylo zasaženo, podle ustanovení o jednatelství bez příkazu (§ 677 a násl. BGB) nebo podle ustanovení o bezdůvodném obohacení (§ 812 a násl. BGB).

³⁴ Brox, H. – Walker, W. D.: *Allgemeines Schuldrecht*, 32. vydání., C. H. Beck, Mnichov 2007, str. 190

Jen v omezené míře lze zavinění přičítat těm, kteří jsou starší 7 let, ale ještě nedosáhli věku 18 let. Záleží na tom, zda daná osoba byla v konkrétním případě schopná rozeznat, že v důsledku svého jednání může být odpovědná za způsobenou škodu (§ 828 odst. 3 BGB). Novinkou zavedenou v roce 2002 je § 828 odst. 2 BGB, jež vylučuje odpovědnost osob starších 7 let, ale mladších než 10 let za neúmyslně způsobené škody v silniční a železniční dopravě.

V určitých případech se některým osobám přičítá odpovědnost za škodu, i když ji nezavinily. Jedná se o výše zmíněnou odpovědnost za nebezpečí (*Gefährdungshaftung*) např. při nehodách vzniklých v souvislosti s nebezpečným provozem. Ten, kdo provozuje sice dovolenou, avšak nebezpečnou činnost, a má z toho užitek, odpovídá za škodu i v případech, že nejednal protiprávně a škodu nezavinil.

V případě naplnění skutkové podstaty nekonáním (opomenutím) někdy nelze ani osobě v pozici garanta přičítat odpovědnost za škodu, pokud od něho nelze požadovat, že poškození chráněného právního statku odvrátí³⁵.

4.1.4. Škoda a příčinná souvislost

V rámci zkoumání vzniku škody jako jedné z podmínek odpovědnosti za škodu se zjišťuje nejen to, zda někdo utrpěl nedobrovolnou újmu na svých materiálních či nemateriálních statcích³⁶, ale také zejména příčinná souvislost (kauzální nexus) mezi porušením smluvní či zákonné povinnosti a vznikem škody. Je třeba zjistit, zda určité jednání (nebo událost) způsobilo škodu (*Verursachung*), a zda ji lze určité osobě přičítat (*Zurechnung*).

Z hlediska přírodních věd existuje příčinná souvislost vždy, když určitá událost způsobila určitou jinou událost. Příčinou je tedy cokoliv, co si v běhu událostí nelze odmyslet, aniž by zároveň odpadl výsledek (*conditio sine qua non*). Všechny příčiny určitého následku mají podle této základní teorie stejný význam, proto se tento postup označuje jako teorie ekvivalence (*Äquivalenztheorie*). Příčinou může být konání i opomenutí; opomenutí se za příčinu považuje, jestliže si opomenutou činnost v běhu událostí nelze přimyslet, aniž by s vysokou pravděpodobností odpadl následek.

³⁵ Učebnice Brox, H. – Walker, W. D.: *Allgemeines Schuldrecht*, 32. vydání., C. H. Beck, Mnichov 2007 uvádí na str. 309 následující zajímavý příklad: *Detektiv v obchodním domě pozoruje, jak jeho manželka zasunuje mýdlo z regálu do své kabelky. Po detektivovi nelze požadovat, aby proti ní zakročil.*

³⁶ Podrobně k definici škody v německém právu viz výše kapitulu 2.1.1.

V některých případech je nutno provést dvojí přezkoumání příčinné souvislosti (kauzality). Jako tzv. kauzalita zakládající odpovědnost za škodu (*haftungsbegründende Kausalität*) se označuje příčinná souvislost mezi chováním škůdce a porušením chráněného právního statku. Pod pojmem kauzalita naplňující odpovědnost za škodu (*haftungsausfüllende Kausalität*) se pak rozumí příčinná souvislost mezi porušením (poškozením) chráněného právního statku a vznikem škody³⁷.

Na základě pouhého použití teorie ekvivalence přichází ve většině případů v úvahu řada příčin určitého následku, a tento okruh je jak z praktického, tak z právně-filozofického hlediska nutné omezit. Proto byla vyvinuta teorie adekvátní příčinné souvislosti (*Adäquanztheorie*), podle níž lze jednajícimu přičítat vznik škody jen tehdy, bylo-li možné na základě objektivně předpokladatelných okolností očekávat, že za běžného chodu událostí jeho jednání přivodí vznik škody. Vyloučena je tedy odpovědnost v případech, kdy ke škodě došlo jen na základě zvláštních a nepředvídatelných okolností.

Kromě toho se zkoumá také to, zda vzniklá škoda spadá mezi právní statky, které má aplikovatelná norma nebo smlouva chránit. V některých případech by sice škoda v případě správného chování toho, kdo ji způsobil, nevznikla, avšak účelem porušené právní normy není zabránit vzniku právě této škody. Vychází se z nauky o ochranném účelu norem, podle níž má osoba odpovídat jen za to, že porušila oblast ochrany té které normy. Výslovně je tento požadavek stanoven v § 823 odst. 2 BGB v rámci úpravy nedovolených jednání, platí však i u smluv³⁸.

Osoba, po níž je požadována náhrada škody, se rovněž může zpravidla bránit námitkou, že by vzniklá škoda stejně nastala i v případě, že by se tato osoba chovala v souladu se svými právními povinnostmi (tzv. námitka zákonného alternativního chování –

³⁷ Příklad z učebnice Looschelders, D.: *Schuldrecht – Allgemeiner Teil*, 4. vydání, Carl Heymanns Verlag, Köln 2006, str. 361: *V důsledku neopatrného naložení zboží na nákladní vozidlo se při jízdě z tohoto vozidla vysypalo zboží na silnici. Následně projíždějící řidič ve snaze vyhnout se této překážce najel do svodidel, čímž mu vznikla škoda ve výši 2500 eur. Neopatrné naložení zboží na nákladní vozidlo, které způsobilo nehodu následujícího řidiče, zakládá příčinnou souvislost zakládající odpovědnost za škodu (haftungsbegründende Kausalität). Tato nehoda způsobila tomuto řidiči škodu ve výši 2500 eur, čímž byla založena příčinná souvislost naplňující odpovědnost za škodu (haftungsausfüllende Kausalität).*

³⁸ Příklad z učebnice Brox, H. – Walker, W. D.: *Allgemeines Schuldrecht*, 32. vydání, C. H. Beck, Mnichov 2007, str. 330: *Banka z nebalosti porušila svoji povinnost informovat svého zákazníka o možnosti mimořádně výhodného prodeje jeho akcií. Kvůli vzniklé škodě se zákazník rozčlil natolik, že si musí vyhledat a zaplatit lékařskou pomoc. Tuto škodu banka způsobila porušením své smluvní povinnosti a byla přitom splněna podmínka adekvátnosti. Poradní povinnost banky ze smlouvy však nemá chránit zákazníka před škodami na zdraví, takže z jejího porušení zákazník nemůže mít nárok na náhradu této škody.*

rechtmäßiges Alternativverhalten)³⁹. Pokud je účelem nějaké právní povinnosti zabránit vzniku určité škody, ale v konkrétním případě by mu ani její dodržení nezabránilo, pak námitka zákonného alternativního chování zásadně rovněž vede k vyloučení odpovědnosti za škodu.

Další možností, jak se zbavit povinnosti k náhradě škody, je podle německé právní teorie tzv. hypotetická kauzalita (*hypothetische Kausalität*). Škůdce se může dovolávat toho, že by škoda zcela nebo částečně nastala i bez jeho protiprávního chování – že existuje náhradní příčina vzniku škody (*Reserveursache*). Názory na použitelnost hypotetické kauzality nejsou jednotné. Původně ještě v dobách Říšského soudu byla zcela odmítána. Dodnes není sporu o tom, že ve většině případů, kdy náhradní příčina nastoupí až po vzniku škody, není možné připustit zánik povinnosti k náhradě škody u původního škůdce. Vedlo by to totiž k situaci, kdy by se poškozený vůbec nemohl náhrady škody domáhat. Uloupil-li pachatel A poškozenému X peněženku, nemůže se dovolávat toho, že se mu ji hned o chvíli později pokusil za rohem uloupit pachatel B. Pachatel B poškozenému za škodu neodpovídá, protože nic neuloupil, a není možné připustit, aby za škodu neodpovídal ani pachatel A⁴⁰.

V některých případech je přípustnost hypotetické kauzality stanovena přímo v zákoně. Podle § 287 BGB neodpovídá dlužník v případě svého prodlení za škodu, pokud by nastala i v případě jeho včasného plnění. § 848 BGB stanoví, že ten, kdo druhému protiprávně odňal jeho věc, odpovídá za jakoukoliv způsobenou škodu i za náhodné poškození nebo zničení odňaté věci, avšak pouze v případě, že by tato škoda nastala i tehdy, pokud by nedošlo k protiprávnímu odnětí věci.

Při náhradě ušlého zisku je nutno sledovat okolnosti, které by na výši zisku dosaženého poškozeným měly vliv. Pokud by se díky zlepšení celkové hospodářské situace a zvýšení poptávky po produktu poškozeného jeho zisk pravděpodobně zvýšil, musí škůdce uhradit tento zvýšený zisk. Totéž však platí v rámci hypotetické kauzality i naopak, a tak např. zhoršená situace na trhu může vést ke snížení náhrady ušlého zisku.

³⁹ Příklad z učebnice Brox, H. – Walker, W. D.: Allgemeines Schuldrecht, 32. vydání., C. H. Beck, Mnichov 2007, str. 331: *Zaměstnanec bezdůvodně vypověděl pracovní poměr a bez dodržení výpovědní lhůty okamžitě přestal chodit do práce. Zaměstnavatel po něm požaduje náhradu nákladů na zveřejnění inzerátu, kterým za tohoto zaměstnance musel hledat náhradu. Zaměstnanec však může s úspěchem namítnout, že by zaměstnavateli tento náklad na inzerát vznikl i v případě, že by do práce docházel až do vypršení výpovědní lhůty.*

⁴⁰ Brox, H. – Walker, W. D.: Allgemeines Schuldrecht, 32. vydání., C. H. Beck, Mnichov 2007, str. 335

Rezervní příčiny existující již před vznikem škodní události jsou často důvodem ke snížení nebo úplnému odpadnutí povinnosti k náhradě škody. Zastřeli-li škůdce již na smrt nemocného psa poškozeného, musí mu nahradit jen jeho hodnotu se zohledněním této nemoci.

Problémy s přičitatelností škody určité osobě nastávají, pokud tato osoba svým chováním pouze zprostředkovaně vyvolala určité chování poškozeného nebo třetí osoby, které teprve vedlo ke způsobení škody poškozenému. Podle ustálené judikatury zde musí existovat důvod, se kterým lze alespoň v základu souhlasit, k tomu, aby se poškozený nebo třetí osoba cítili jednáním škůdce vyprovokováni. Spolkový soudní dvůr například nepřiznal nárok na náhradu škody policistovi, který se zranil, když vyskočil z okna své služebny ve snaze pronásledovat mladistvého, který byl předveden, protože řídil moped bez řidičského průkazu, a pokusil se ze služebny uprchnout rovněž skokem z okna. Vysoké riziko související se skokem z okna totiž nebylo uznáno jako přiměřené v porovnání s účelem stíhání tohoto mladistvého⁴¹. Jinak by pravděpodobně bylo možné tento případ posoudit, pokud by se policista skokem z okna snažil dopadnout velmi nebezpečného násilníka.

4.2. Česká úprava

Předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu nejsou výslovně vyjmenovány v zákoně, ale jsou dotvářeny právní naukou a judikaturou na základě ustanovení o odpovědnosti za škodu v OZ. Obecně jsou mezi ně řazeny následující čtyři body⁴²:

1. porušení právní povinnosti (protiprávní úkon) nebo zákonem kvalifikovaná událost vyvolávající škodu (škodní událost),
2. vznik škody,
3. příčinná souvislost mezi 1. a 2.,
4. zásadně také zavinění.

⁴¹ Sammlung der Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen (BGHZ) 63, 189

⁴² Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, 4. vydání, ASPI, Praha 2005, str. 419

4.2.1. Protiprávní úkon nebo škodní událost

4.2.1.1. Protiprávní úkon

Protiprávní úkon je projev lidské vůle navenek, který je v rozporu s objektivním právem. Může být uskutečněn jak konáním (komisivní protiprávní úkon), tak nekonáním (omisivní protiprávní úkon). Nečinnost je však protiprávním úkonem jen tehdy, je-li jí porušena zákonná povinnost něco konat. Při zjišťování existence protiprávního úkonu se neposuzuje otázka zavinění ani otázka vzniku škody. Může se jednat jak o přímé porušení imperativní právní normy (chování *contra legem*), tak o obcházení smyslu a účelu normy (chování *in fraudem legis*). Protiprávnost se ovšem nepředpokládá a poškozený ji musí prokazovat.

Protiprávnost úkonu může spočívat v rozporu s jakoukoliv částí právního řádu – jak s normami práva soukromého (např. občanského, obchodního), tak veřejného (např. trestního, správního). Byl-li spáchán trestný čin, jedná se vždy také o protiprávní úkon a soud rozhodující v občanskoprávním řízení o náhradě škody je podle § 135 občanského soudního řádu⁴³ vázán výrokem trestního soudu o vině; není ovšem vázán odůvodněním takového rozsudku ani v něm případně vyčíslenou výší škody. I pokud však nebylo spáchání trestného činu zjištěno, nebrání to nijak v tom, že se dotyčná osoba mohla dopustit protiprávního úkonu ve smyslu odpovědnosti za škodu v občanském právu.

Porušená právní povinnost může vyplývat jak ze zákona (pak se hovoří o odpovědnosti deliktní – *ex delicto*) či ze smlouvy (*ex contractu*). Porušení smluvní povinnosti se zásadně může dovolávat jen jedna ze stran smlouvy, judikatura však připustila, aby se ho za určitých předpokladů úspěšně dovolala i osoba, která nebyla stranou této smlouvy a to i když nešlo o smlouvu ve prospěch třetí osoby (poškozeného).

Z rozhodnutí R 56/2004: „K naplnění uvedeného předpokladu postačuje, že je prokázáno, že příslušný subjekt (škůdce) sice porušil povinnost ze smlouvy, kterou uzavřel s jinou osobou než s poškozeným, že však závazek, k jehož porušení došlo, měl dopad do právní sféry poškozeného.“

Protiprávním úkonem je i porušení generální preventivní povinnosti stanovené v § 415 OZ. Dopouští se ho tedy každý, kdo si (v míře, kterou lze rozumně požadovat) nepočíná natolik obezřetně, aby nedošlo ke škodě na zdraví, na majetku, na přírodě a životním

⁴³ Zákon č. 99/1963 Sb.

prostředí, i když takovým chováním neporušuje žádné jiné zákonné ani smluvní ustanovení⁴⁴. Porušení povinnosti předcházet vzniku škod může spočívat např. i v porušení pravidel při sportovních utkáních⁴⁵.

O protiprávní úkon se nejedná, pokud objektivní právo určité chování dovoluje či dokonce přikazuje, i když se jím zasahuje do jinak chráněných právních statků. Jedná se o tzv. okolnosti vylučující protiprávnost, mezi něž patří⁴⁶:

- plnění zákonné povinnosti (často vyplývá z postavení, funkce či profese dotyčné osoby, např. činnost exekutorů při výkonu soudních rozhodnutí),
- výkon subjektivního práva (nesmí se však jednat o zneužití práva – šikanózní výkon práva nepožívá právní ochrany a jeho důsledkem může být naopak odpovědnost dotyčné osoby za škodu způsobenou úmyslným jednáním proti dobrým mravům podle § 424 OZ),
- svépomoc (dovolená ochrana vlastního práva, jejíž podmínky jsou stanoveny v § 6 OZ; zadržovací právo podle § 175 a násl. OZ; svépomocný postup souseda podle § 127 odst. 1 OZ a další),
- nutná obrana (viz níže),
- krajní nouze (viz níže),
- svolení poškozeného (musí být dáno osobou způsobilou k právním úkonům ještě před vznikem škody a může se týkat pouze práv, o nichž poškozený může podle právního řádu rozhodovat – nelze tedy dát souhlas s vlastním usmrcením) a
- dovolené riziko (má význam jako okolnost vylučující protiprávnost v trestním právu; v občanském právu je naopak často s rizikovými činnostmi spojena objektivní odpovědnost za škodu, i když k žádnému porušení právních povinností nedojde – viz níže).

Bližší pozornost si zaslouží nutná obrana a krajní nouze, které jsou upraveny v § 418 OZ a zařazeny mezi dalšími ustanoveními o předcházení hrozícím škodám.

---

⁴⁴ Částečně jiný názor, podle něhož nelze na základě obecného ustanovení § 415 OZ příliš rozšiřovat rámec povinností ukládaných zvláštními právními normami, uvádí učebnice Fiala, J., Kindl, M. a kol.: Občanské právo hmotné, Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 577. V článku Melzer, F.: Ustanovení § 415 občanského zákoníku a stanovení protiprávnosti jako předpokladu náhrady škody podle občanského zákoníku, Časopis pro právní vědu a praxi 3/2002, str. 265, se pak uvádí, že protiprávnost při argumentaci samotným § 415 OZ lze dovozovat jen v případě zásahu do absolutních majetkových práv.

⁴⁵ Brejcha, A.: Odpovědnost v soukromém a veřejném právu, ASPI, Praha 2000, str. 61

⁴⁶ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, 4. vydání, ASPI, Praha 2005, str. 428

Jednání v nutné obraně (§ 418 odst. 2 OZ) má odvrátit útok na chráněné právní statky, a tak v souladu s principem prevence zabránit vzniku škody. Osoba, která jedná v nutné obraně, neodpovídá za tím způsobenou škodu. Nutnou obranu může uplatnit nejen osoba, které škoda hrozí, ale i kterákoliv jiná osoba v zájmu někoho jiného (tzv. pomoc v nutné obraně). Podmínkou je existence hrozícího nebo trvajících útoku proti chráněným občanskoprávním vztahům. Útokem je jen úmyslné počínání fyzické či právnické osoby. Nemůže jím být konání dítěte či zvířete, pokud ovšem např. zvíře nebylo poštváno svým majitelem, a tak použito jako živý nástroj jeho útoku. Útok musí být protiprávní, není tedy možná nutná obrana např. proti výkonu práva či výkonu právní povinnosti určité osoby. Útok musí přímo hrozit nebo trvat; nutná obrana je tedy v zájmu efektivitivy možná i před samotným započatím útoku. Není nicméně možná po skončení útoku, když už vzniku škody nelze zabránit a jedná se o exces (v podstatě oplácení útoku). Obrana rovněž nesmí být zcela zřejmě (zcela zjevně) nepřiměřená způsobu a nebezpečnosti útoku. Při posuzování přiměřenosti se vychází z objektivního měřítko, nikoliv z toho, co za přiměřené považovala jednáající osoba. Přihlíží se však k mimořádnosti dané situace, zejména k momentu překvapení, zmatku a úleku dotyčné osoby. Zároveň je třeba zdůraznit, že škoda způsobená jednáním v nutné obraně nemusí být vždy menší než škoda, která hrozila.

Nutnou obranu doplňuje obecnější institut krajní nouze (§ 418 odst. 1 OZ). Ten, kdo způsobil škodu jednáním v krajní nouzi, za ni stejně jako v případě jednání v nutné obraně není odpovědný a rovněž se může jednat jak o osobu, které nebezpečí hrozilo, tak o jinou osobu, která se rozhodla pomoci zákrokem v krajní nouzi. Za škodu naopak odpovídá ta osoba, která stav krajní nouze vyvolala. Podmínkou jednání v krajní nouzi je existence přímo hrozícího nebezpečí právem chráněným statkům. Nebezpečí musí hrozit bezprostředně (nesmí se jednat jen o vzdálenou hrozbu do budoucnosti). Může být způsobenou přírodní událostí (vichřice, povodeň apod.), ale také např. útokem nepoštvaného zvířete či chováním člověka, jež nemá povahu útoku. Nebezpečí musí být vyvoláno jinou osobu, než osobou jednáající v krajní nouzi. Osoba jednáající v krajní nouzi zároveň nesmí mít povinnost toto nebezpečí snášet. K jednání v krajní nouzi lze navíc přikročit jen subsidiárně tehdy, není-li za daných okolností možné odvrátit hrozící škodu jinak (často lze nebezpečí odvrátit i pouhým útekem). Oproti institutu nutné obrany je u krajní nouze přísnější požadavek přiměřenosti (proporcionality): následek způsobený zákrokem nesmí být zřejmě stejně závažný nebo závažnější než ten, který

hrozil. I zde se vychází z objektivního měřítka přiměřenosti a přihlíží se ke všem konkrétním okolnostem případu.

4.2.1.2. Zákonem kvalifikovaná škodní událost

V určitých zákonem stanovených případech není podmínkou odpovědnosti za škodu protiprávní jednání. Osoby provozující určitou nebezpečnou činnost objektivně odpovídají za škodu tehdy, nastala-li zákonem kvalifikovaná škodní událost.

Institut objektivní odpovědnosti odpovídá výše zmíněné odpovědnosti za nebezpečí (*Gefährdungshaftung*) v právu německém. Jeho účelem je zajištění účinné ochrany poškozeným, kteří v souvislosti s dovolenou rizikovou činností utrpěli škodu, aniž by se jiná osoba dopustila protiprávního jednání. Osoby provozující tyto nebezpečné činnosti z nich mají zvláštní užitek, a proto je na místě, aby nesly riziko s těmito činnostmi spojené, ačkoliv se někdy jedná zároveň o činnosti celospolečensky prospěšné. Objektivní odpovědnost má navíc i funkci preventivní: vede odpovědné osoby k tomu, aby snižovaly s provozovanou činností spojené riziko na minimum např. investicemi do bezpečnostních opatření⁴⁷.

O objektivní odpovědnosti hovoříme v následujících případech⁴⁸:

- škoda způsobená provozní činností podle § 420a OZ;
- škoda způsobená provozem dopravních prostředků podle § 427 a násl. OZ;
- škoda způsobená provozem zvláště nebezpečným podle § 432 OZ;
- škoda způsobená jadernou událostí podle § 32 a násl. zákona č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon);
- škoda způsobená vadou výrobku podle § 1 zákona č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku.

Jak vyplývá ze samotného pojmu objektivní odpovědnosti za škodu, nevyžaduje se u ní zavinění odpovědné osoby, což významně posiluje pozici poškozeného. Pouze v některých případech zákon upravuje tzv. liberační důvody, při jejichž prokázání se osoba provozující rizikovou činnost zproští odpovědnosti. Tak např. u škody způsobené provozní činností podle § 420a odst. 3 OZ se ten, kdo ji způsobil, zproští odpovědnosti, jestliže prokáže, že „*škoda byla způsobena neodvratitelnou událostí nemající původ*

⁴⁷ Viz výše 3.2.1 Funkce preventivní

⁴⁸ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, 4. vydání, ASPI, Praha 2005, str. 436

v provozu anebo vlastním jednáním poškozeného.“ V některých případech, jež se označují jako tzv. absolutní objektivní odpovědnost, je možnost liberace zcela vyloučena (např. § 421a OZ – odpovědnost za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje nebo jiné věci, jichž bylo použito při plnění závazku)⁴⁹.

4.2.2. Vznik škody

Druhým předpokladem nároku na náhradu škody je vznik škody, který musí stejně jako výši škody prokázat ten, kdo se náhrady škody domáhá. Podle doktrinální definice se za škodu považuje majetková újma, kterou lze objektivně vyjádřit obecným ekvivalentem, tedy penězi. Pod tento pojem spadá jak škoda skutečná, tak ušlý zisk⁵⁰.

Podle § 126 OZ se vlastník může domáhat vydání věci na tom, kdo mu ji neprávem zadržuje. Dojde-li ke zničení takto neprávem zadržované věci, znamená to, že se vlastník vydání této věci nemůže domoci pro nemožnost plnění. Zároveň však v tomto případě došlo ke vzniku škody a osoba, jež zničenou věc neoprávněně držela, má povinnost nahradit vlastníkově tuto škodu v penězích⁵¹.

Byla-li způsobena újma na zdraví, může se poškozený domáhat jak náhrady újmy majetkové, tak zmírnění újmy nemajetkové podle ustanovení § 444 až 449 OZ.

K rozsahu škody majetkové i újmy způsobené na zdraví viz níže – 5.2.1 Rozsah náhrady škody.

4.2.3. Příčinná souvislost

Mezi protiprávním jednáním škůdce či zákonem kvalifikovanou škodní událostí a vznikem škody musí existovat příčinná souvislost (kauzální nexus). Poškozený musí příčinnou souvislost vždy bezpečně prokázat – nestačí zde pouhá pravděpodobnost⁵². To platí jak pro odpovědnost za škodu subjektivní, tak objektivní. Právě prokázání příčinné souvislosti bývá pro poškozeného – žalobce v soudních sporech nejobtížnější.

⁴⁹ Ovšem podle názoru uvedeného v článku Svoboda, K.: Absolutní objektivní odpovědnost za škodu. Existuje vůbec? Právní rozhledy 23/2007, str. 864, se ve skutečnosti absolutní objektivní odpovědnost za škodu v českém právu vůbec nevyskytuje, neboť podle autora vždy existují alespoň skryté liberační důvody, kterých se škůdce může dovolat a tím se odpovědnosti za škodu zbavit.

⁵⁰ Viz výše 2.2.1 Pojem škoda

⁵¹ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I – Komentář § 1-459, 1. vydání, C. H. Beck, Praha 2008, str. 1065

⁵² Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, 4. vydání, ASPI, Praha 2005, str. 446

Při určování existence kauzálního nexu je nutné z často velmi komplikovaného řetězce příčin a následků zkoumaných událostí vyčlenit jen ty příčiny a následky, jež mají význam pro odpovědnost za škodu (tzv. občanskoprávně relevantní příčiny a následky). V první řadě je logicky nutné specifikovat občanskoprávně relevantní následek, tedy vzniklou škodu a případně též nemajetkovou újmu. Druhým krokem pak je zjištění příčin, které k tomuto následku vedly. Relevantní přitom nejsou veškeré fyzikální jevy, které následku časově předcházely, ale jen ty příčiny, s nimiž občanské právo spojuje odpovědnost za škody, tedy protiprávní úkon u odpovědnosti subjektivní, respektive zákonem kvalifikovaná škodní událost u odpovědnosti objektivní. Rozhodující je věcná souvislost příčiny a následku, zatímco souvislost časová sehrává jen pomocnou roli při posuzování souvislosti věcné. Příčinnou souvislost soud nevytváří, ale pouze zjišťuje v tom smyslu, zda některá z tvrzených skutečností je příčinou vzniku škody a zda skutečně škodu způsobila⁵³.

Vzniklá škoda má často více než jednu právně relevantní příčinu. V tom případě je třeba zkoumat, které z příčin měly na vznik škody vliv větší a které byly méně významné. Jedná se o tzv. gradaci (stupňování) příčinné souvislosti, při níž se zjišťuje míra účasti jednotlivých příčin na vzniklém následku. Někdy se hovoří též o rozlišování příčin hlavních, jejichž působení bylo ke vzniku škody nutné, a příčin podružných. Právě případy, kdy na vznik škody působilo více relevantních příčin, jsou v praxi nejsložitější. Touto problematikou se zabýval Nejvyšší soud v rozhodnutí 5 Cz 39/1965:

„Posouzení, které příčiny jsou hlavní a které jsou podružné, je věcí hodnocení všech okolností konkrétního případu; jestliže je protiprávní úkon jednou z příčin skutečně vzniklé škody, a to jednou z hlavních příčin, je dána příčinná souvislost mezi ním a vzniklou škodou.“

Občanský zákoník nedává kromě obecných formulací (např. „za škodu, kterou způsobil“ v § 420 odst. 1 OZ) přesnější vodítka pro určování příčinné souvislosti. Přesné vymezení příčinné souvislosti je tedy úkolem teorie a soudní praxe. Z oblasti trestního práva pochází teorie podmínky (conditio sine que), podle níž je příčinná souvislost mezi protiprávním úkonem či zákonem kvalifikovanou událostí a vzniklou škodou dána vždy, pokud by bez nich tato škoda nenastala (conditio sine qua non). Podle této teorie mají všechny příčiny splňující tuto podmínku stejný význam a

⁵³ Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M., Hochman, J., Kobliha, I., Ondruš, R.: Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním, 2. vydání, Linde, Praha 2004, str. 17

nerozlišuje se míra jejich důležitosti pro vznik škody. Tento přístup je pak v trestním právu korigován požadavkem zavinění, jež je další podmínkou pro vznik trestní odpovědnosti.

Pro oblast práva občanského je ovšem i vzhledem k existenci objektivní odpovědnosti za škodu, u níž se zavinění nevyžaduje, vhodnější tzv. teorie adekvátní příčinné souvislosti. Ta uvádí, že k existenci příčinné souvislosti je nutné nejen to, aby protiprávní úkon nebo zákonem kvalifikovaná událost byly podmínkou vzniku škody v konkrétním případě, ale aby zároveň podle obvyklého chodu věcí měly za následek způsobení této škody. Příčinná souvislost se tedy podle teorie adekvátní příčinné souvislosti v českém právu posuzuje podobně jako v právu německém.

Druh a rozsah způsobené škody musejí být pro škůdce předvídatelné. Při posuzování předvídatelnosti se vychází z objektivního měřítko konkrétně a diferencovaně uplatňovaného. Záleží na tom, zda by škoda byla předvídatelná pro každou rozumně se chovající osobu na místě škůdce v době způsobení škody. Přísněji se předvídatelnost posuzuje např. u odborníků v oboru, s nímž způsobení škody souvisí, než u naprostých laiků. Požadavek předvídatelnosti sice výslovně nenalezneme v občanském zákoníku, oporu pro teorii adekvátní příčinné souvislosti však představuje § 379 zákoníku obchodního (zákon č. 513/1991 Sb.)⁵⁴.

4.2.4. Zavinění

Zavinění je vnitřní psychický vztah škůdce k vlastnímu protiprávnímu jednání a ke škodě. Je subjektivním předpokladem odpovědnosti za škodu. Zavinění se musí vztahovat na všechny ostatní předpoklady odpovědnosti za škodu, tedy na protiprávní úkon, škodu i příčinnou souvislost mezi nimi. Jak již bylo uvedeno výše⁵⁵, nevyžaduje se zavinění v případech objektivní odpovědnosti za škodu, kde postačuje zákonem kvalifikovaná škodní událost.

Zavinění se skládá z prvku vědění (prvek intelektuální, rozeznávací, rozumový) a z prvku vůle (prvek chtění, ale také srozumění). Podle kombinace těchto prvků se rozlišují formy a stupně zavinění:

⁵⁴ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, 4. vydání, ASPI, Praha 2005, str. 452

⁵⁵ Viz 4.2.1.2 Zákonem kvalifikovaná škodní událost

- úmysl přímý (dolus directus) znamená, že škůdce věděl, že může svým jednáním způsobit škodu, a tuto škodu také způsobit chtěl;
- úmysl nepřímý (eventuální – dolus indirectus) rovněž předpokládá vědomí škůdce o tom, že svým jednáním může způsobit škodu, přičemž pro případ, že ke škodě dojde, je s tím srozuměn;
- nedbalost vědomá (culpa luxuria), při níž škůdce sice škodu způsobit nechtěl a ani s ní nebyl srozuměn, věděl však, že ji způsobit může, a bez přiměřeného důvodu spoléhal, že ji nezpůsobí;
- nedbalost nevědomá (culpa negligentia), kdy jednající škodu způsobit nechtěl a ani nevěděl o tom, že ji může způsobit, avšak s ohledem na všechny okolnosti a na své osobní poměry o tom vědět měl a mohl.

Úmysl se tedy rozlišuje podle intenzity prvku volního, zatímco u nedbalosti je rozhodující prvek vědění.

Předpokladem zavinění je tzv. deliktní způsobilost. Škůdci je možné přičítat zavinění jen tehdy, byl-li schopen posoudit své jednání a jeho následky (schopnost rozumová) a zároveň toto své jednání ovládnout (schopnost volní). Tyto požadavky se dají odvodit z § 422 OZ upravujícího odpovědnost za škodu způsobenou těmi, kteří nemohou posoudit následky svého jednání. Vychází se z toho, že zletilá a duševně zdravá fyzická osoba má obě tyto schopnosti dostatečně vyvinuté a je tedy také deliktně způsobilá. Zletilosti se nabývá dovršením 18. roku věku (výjimečně dříve uzavřením manželství – viz § 8 odst. 2 OZ). Požadavek duševního zdraví pak znamená, že jednající osoba nesmí být postižena duševní chorobou, která ji v době způsobení škody zbavuje rozumové nebo volní schopnosti.

Za podmínek upravených již zmíněným § 422 OZ mohou být za škodu odpovědné i osoby, které podle obecných pravidel deliktní způsobilost nemají. Tyto osoby musejí být v době způsobení škody schopny vzhledem ke svým osobním poměrům a ke způsobené škodě ovládnout své jednání a posoudit jeho následky. Podle § 423 OZ pak za škodu odpovídá také ten, kdo se vlastní vinou (např. požitím alkoholu nebo drogy) uvedl do stavu, v němž není schopen ovládnout své jednání nebo posoudit jeho následky.

Zmínit je třeba také problematiku zavinění u právnických osob. Jedná-li jménem právnické osoby její statutární orgán a svým zaviněným protiprávním jednáním způsobí

jinému škodu, přičítá se tento zaviněný protiprávní úkon přímo právnické osobě. Jedná-li za právnickou osobu při výkonu její činnosti někdo jiný (např. zaměstnanec, člen), má se za to, že škoda byla způsobena touto právnickou osobou (§ 420 odst. 2 OZ). Účelem odpovědnosti právnických osob za škodu je především zvýšená ochrana poškozeného. Vůči jednající fyzické osobě, která škodu způsobila, pak má pak odpovědná právnická osoba postih (regres).

Obecná odpovědnost za škodu je založena na principu předpokládaného (presumovaného) zavinění, což vyplývá z formulace § 420 odst. 3 OZ: „*Odpovědnosti se zproští ten, kdo prokáže, že škodu nezavinil.*“ Zatímco poškozený musí dokazovat porušení právní povinnosti, škodu a příčinnou souvislost, je na osobě, po níž je požadována náhrada škody, aby prokázala, že škodu nezavinila. Jedná se o tzv. vyvinění (exkulpací). Zavinění se neposuzuje podle subjektivních, nýbrž podle objektivních měřítek. Z toho vyplývá, že chce-li se škůdce exkulpat, musí prokázat, že jednal tak, jak by na jeho místě za účelem odvrácení škody jednala každá řádně – rozumně se chovající osoba. Podobně jako při posuzování předvídatelnosti při zjišťování příčinné souvislosti (viz výše) se jedná o konkrétně a diferencovaně uplatňované objektivní měřítko. Zohledňují se všechny okolnosti konkrétního případu a také společenské postavení jednající osoby (např. vznikla-li škoda v důsledku jednání lékaře, zjišťuje se, jak by se měl v daných podmínkách zachovat každý rozumně se chovající lékař, nikoliv laik).

Presumpce zavinění se ovšem vztahuje pouze na nedbalost nevědomou. V případech, kdy zákon vyžaduje závažnější formu zavinění (např. § 424 OZ – způsobení škody úmyslným jednáním proti dobrým mravům), tíží poškozeného důkazní břemeno i ohledně zavinění – úmysl musí být škůdci vždy prokázán.

Rozlišování forem zavinění má význam také při určování způsobu a rozsahu náhrady škody. Podle § 444 odst. 3 OZ může soud v případě škody způsobené úmyslným trestným činem rozhodnout o uspokojení práva na náhradu škody z věcí, jež nabyl pachatel z majetkového prospěchu z tohoto trestného činu. Úmyslné způsobení škody také vylučuje možnost soudu snížit náhradu škody podle § 450 OZ. U úmyslně způsobených škod kromě toho platí delší promlčecí lhůty (§ 106 OZ). Stupně zavinění pak mohou mít vliv např. při posuzování účasti jednotlivých osob v případech škod způsobených více osobami (§ 431 OZ, § 438 odst. 2 OZ).

5. Rozsah a způsob náhrady škody

5.1. Německá úprava

5.1.1. Rozsah náhrady škody

Způsob a rozsah náhrady škody je v BGB upraven tak, že ten, kdo je povinen k náhradě škody, musí vytvořit stav, jaký by existoval, kdyby nedošlo k okolnosti, která založila povinnost k náhradě škody (§ 249 odst. 1 BGB). Zatímco ve starších předpisech bylo v mnoha případech – zejména při jen malém zavinění povinného – možné rozsah náhrady škody výrazně omezit a často byla vyloučena náhrada ušlého zisku, podle platné úpravy BGB vládne v německém právu princip totální reparace (*Totalreparation*) jinak nazývaný jako princip „vše nebo nic“ (*Alles- oder Nichtsprinzip*)⁵⁶.

5.1.1.1. Náhrada majetkové škody

Výše náhrady majetkové škody se vypočítává jako rozdíl mezi reálně existujícím stavem majetku poškozeného po vzniku škody a mezi stavem tohoto majetku, jaký by byl, pokud by ke vzniku škody nedošlo. Zahrnuje jak škodu skutečnou, tak ušlý zisk.

Skutečná škoda (*damnum emergens*) znamená reálné snížení hodnoty majetku poškozeného. Ten má vždy nárok na náhradu ve výši obecné tržní hodnoty poškozeného majetku, tedy hodnoty, jakou má takovýto majetek pro kohokoliv (*pretium commune*). Zjišťuje se na základě přísně objektivních měřítek.

V některých případech může poškozený požadovat rovněž náhradu určité subjektivní hodnoty, o kterou přišel (*pretium singulare*). To je v souladu se zásadou, že poškozený má být náhradou škody uveden do stejné situace, jako kdyby ke škodě vůbec nedošlo. Typickým příkladem je zničení obrazu patřícího do sbírky poškozeného. Tímto zničením přišel poškozený nejen o příslušný obraz, ale mohla se také snížit celková hodnota jeho sbírky a to výrazněji, než jaká byla hodnota tohoto jediného obrazu⁵⁷.

Obecně se však hodnota, jakou měla poškozená věc pouze pro poškozeného (z důvodu obliby či jiného zvláštního vztahu k určitému předmětu), nenahrazuje. Kupříkladu šperk děděný v rodině už po několika generacích může mít pro poškozeného zvláštní hodnotu

⁵⁶ Medicus, D.: *Schuldrecht I – Allgemeiner Teil*, 17. vydání, Mnichov 2006, str. 214

⁵⁷ Brox, H. – Walker, W. D.: *Allgemeines Schuldrecht*, 32. vydání., C. H. Beck, Mnichov 2007, str. 343

jako rodinná památka. Škůdce však musí poškozenému uhradit pouze tržní hodnotu onoho šperku.

Při zjišťování výše náhrady škody je nutno zkoumat také to, zda vznik škody nezabránil poškozenému v budoucím zvětšování jeho majetku. Z tohoto důvodu upravuje § 252 BGB náhradu ušlého zisku (*lucrum cessans*). Ve druhé větě tohoto paragrafu je ušlý zisk přímo definován jako „*zisk, který by mohl být pravděpodobně očekáván při obvyklém běhu věci nebo podle zvláštních okolností, zejména podle přijatých opatření*“.

Tato definice podle převažujícího mínění⁵⁸ usnadňuje poškozenému důkazní situaci. Poškozený totiž musí prokázat jen existenci okolností, na jejichž základě lze pravděpodobně očekávat určitý zisk. To, že by byl zisk skutečně dosažen, se pak předpokládá; pravděpodobnost očekávání zisku je dostačující.

Výše ušlého zisku se nestanovuje podle pravděpodobného očekávání v okamžiku vzniku škody. Je třeba zohlednit i veškerý budoucí vývoj okolností. V případě občanskoprávního procesu se výše ušlého zisku posuzuje podle pravděpodobného očekávání v době posledního ústního jednání⁵⁹. Při určování této výše má soudce poměrně velký prostor k vlastnímu uvážení⁶⁰.

5.1.1.2. Náhrada škody na zdraví a životě

Při škodě na zdraví a na životě vzniká poškozenému, respektive pozůstalým, vůči škůdci hned několik nároků.

a) Náhrada nákladů na léčení

Utrpěl-li poškozený újmu na zdraví, nesvěřuje téměř nikdy svoji léčbu škůdci, nýbrž si ji zajišťuje sám. Z tohoto důvodu mu § 249 odst. 2 BGB dává možnost požadovat na škůdci peněžní náhradu nákladů potřebných k obnovení původního stavu, tedy na uzdravení⁶¹. Jedná se např. o náklady na léčbu, speciální stravu, ale také na návštěvy příbuzných v nemocnici, jež podporují léčebný proces poškozeného.

Německá judikatura je při posuzování nároků poškozených poměrně velkorysá. Tak např. poškozenému, který se do doby soudního rozhodnutí uzdravil jiným způsobem,

⁵⁸ Sammlung der Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen (BGHZ) 29, 393

⁵⁹ Brox, H. – Walker, W. D.: Allgemeines Schuldrecht, 32. vydání., C. H. Beck, Mnichov 2007, str. 344

⁶⁰ § 287 německého občanského soudního řádu (*Zivilprozessordnung*)

⁶¹ Viz také níže výklad o náhradě nákladů na obnovení původního stavu – 5.1.3.2 Náhrada škody v penězích.

byla přiznána náhrada ceny drahého léku, který při své léčbě nemohl z finančních důvodů použít, s odůvodněním, že tento lék byl předepsán lékařem a měl by pozitivní vliv na urychlení léčby poškozeného⁶². Na druhou stranu poškozený nemůže požadovat náhradu nákladů operace, které se odmítl podrobit⁶³.

Ve většině případů ovšem hradí náklady na léčbu poškozeného zdravotní pojišťovna. V tom případě se v německé teorii hovoří o tzv. normativní škodě a na pojišťovnu ze zákona přechází nárok na náhradu těchto nákladů vůči odpovědné osobě⁶⁴.

b) Náhrada za ztrátu na výdělku

Náhradu za ztrátu na výdělku způsobenou zraněním fyzické osoby obecně upravují § 842 a 843 BGB. Došlo-li v důsledku škodní události ke zranění zaměstnance a ten se stal práce neschopným, je mu jeho zaměstnavatel podle § 3 zákona o vyplácení pracovních odměn o svátcích a v případech nemoci (*Entgeltfortzahlungsgesetz*) po dobu šesti týdnů povinen nadále vyplácet mzdu a to zásadně v plné výši. Zaměstnanci samotnému tak škoda nevzniká; jde o další případ tzv. normativní škody, jež vznikla zaměstnavateli tím, že musel nadále vyplácet mzdu, ačkoliv za ni nedostal žádnou práci. Na zaměstnavatele pak přechází zaměstnancův nárok na náhradu ztráty na výdělku podle § 6 zmíněného zákona.

Po uplynutí šesti týdnů se ze škody normativní stává škoda, jež ve formě sníženého příjmu reálně vzniká poškozenému. V případě trvalých následků dostává zraněný invalidní důchod (*Verletztengeld*), který se započítává proti jeho nároku vůči škůdci. Na nositele sociálního pojištění, který invalidní důchod vyplácí, pak přechází nárok na náhradu škody vůči odpovědné osobě podle § 116 desáté knihy sociálního zákoníku (*Sozialgesetzbuch*).

V případě zranění osob samostatně výdělečně činných se spíše než o náhradě za ztrátu na výdělku přímo hovoří o náhradě ušlého zisku⁶⁵. Je na poškozeném, aby co možná nejkonkrétněji prokázal, o jaké příjmy přišel ztrátou své vlastní pracovní síly. Situaci mu ovšem ulehčuje § 252 BGB, jenž definuje ušlý zisk jako „*zisk, který by mohl být*

⁶² Tzv. „*Stärkungsmittelentscheidung*“ BGH ze dne 29. 10. 1957 (viz *Neue juristische Wochenschrift* 1958, str. 627)

⁶³ *Sammlung der Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen* (BGHZ) 97, 14

⁶⁴ Viz výklad výše 2.1.1.2 Normativní škoda.

⁶⁵ *Medicus, D.: Schuldrecht I – Allgemeiner Teil*, 17. vydání, Mnichov 2006, str. 243

pravděpodobně očekávan při obvyklém běhu věci nebo podle zvláštních okolností, zejména podle přijatých opatření“⁶⁶.

U osob, jež se soustavně vzdělávají a připravují se tak na své budoucí povolání, je třeba odhadovat, kdy by tato osoba ukončila své vzdělávání a do jakého zaměstnání s jakým výdělkem by poté nastoupila. To je často velmi obtížné, ale soudy se vesměs přiklánějí na stranu poškozeného. Kromě již zmíněného § 252 BGB se zde aplikuje také § 287 odst. 1 německého občanského soudního řádu (*Zivilprozessordnung*), jenž dává soudu ve složitých případech možnost volného uvážení ohledně existence a výše škody⁶⁷.

U žen (a mužů) v domácnosti, které se v důsledku zranění nemohou dále o domácnost starat, se při určování výše náhrady za ztrátu na výdělku vychází ze mzdy, kterou rodina musí platit pomocné osobě, již si musela najmout. Tento nárok vůči škůdci má poškozený i tehdy, pokud ve skutečnosti k angažování této pomocné osoby ani nedošlo⁶⁸.

c) Bolestné

Výklad k bolestnému jako ke způsobu zmírňování nemajetkové škody viz níže 6.1.1 Bolestné.

d) Náhrada nákladů pohřbu

Podle § 844 odst. 1 BGB musí škůdce nahradit náklady pohřbu tomu, kdo má povinnost tyto náklady nést. Touto osobou je zpravidla dědic, respektive dědicové, jimž tuto povinnost výslovně ukládá § 1968 BGB, popřípadě osoby, jež měly vůči zemřelému vyživovací povinnost.

Nahrazují se přiměřené náklady pohřbu s ohledem na společenské postavení zemřelého i na místní zvyklosti. Patří sem náklady na přípravu a provedení pohřbu a náklady na smuteční obřad církevní i občanský (včetně např. smuteční hudby, oblečení či přiměřeného pohoštění smutečních hostů)⁶⁹.

⁶⁶ Viz výše výklad o ušlém zisku pod bodem 5.1.1.1 Náhrada majetkové škody.

⁶⁷ BGH: Keine abstrakte Mindestschadensschätzung bei Ermittlung des zu ersetzenden Erwerbsschadens, Neue juristische Wochenschrift 1995, str. 1023

⁶⁸ Sammlung der Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen (BGHZ) 86, 372

⁶⁹ Podrobný výpis jednotlivých nahrazovaných nákladů pohřbu viz Drees, J.-D.: Schadensberechnung bei Unfällen mit Todesfolge, 2. vydání, Verlag Versicherungswirtschaft, Karlsruhe 1994, str. 8

e) Náhrada výživného

Čtvrtá kniha BGB o právu rodinném upravuje mimo jiné i vyživovací povinnosti členů rodiny⁷⁰. Dojde-li v důsledku škodní události ke smrti osoby, jež měla vyživovací povinnost vůči dalším osobám, stanoví § 844 odst. 2 BGB povinnost škůdce nahradit těmto osobám vzniklou škodu formou peněžní renty. Na tuto náhradu má pozůstalý nárok jen v tom případě, že zemřelý měl vůči němu vyživovací povinnost ze zákona – nikoliv tedy v případě, že mu zemřelý dobrovolně fakticky výživné poskytoval⁷¹.

Podle výslovného znění § 844 odst. 2 BGB se navíc náhrada formou peněžní renty poskytuje jen po dobu pravděpodobné délky života, po kterou by – nebýt škodní události – zemřelý měl vůči pozůstalému vyživovací povinnost.

f) Náhrada za ušlé služby

Osoba odpovědná za škodu má další speciální povinnost v případě, že došlo ke zranění nebo úmrtí poškozeného. Podle § 845 BGB musí poskytnout náhradu ve formě peněžité renty těm, kterým byla zraněná či usmrčená osoba povinna poskytovat služby v jejich domácnosti nebo podniku. Podle tradičního pojetí se pod tento paragraf zahrnovaly případy zranění či usmrcení manželky, jež měla povinnost starat se svému manželovi o domácnost. Tento názor však již byl v souladu se zásadou rovnosti pohlaví opuštěn⁷², a tak má dnes § 845 BGB velmi malý praktický význam. O jeho aplikovatelnosti se dá uvažovat jen v případě usmrcení dítěte, které má podle § 1619 BGB povinnost podle svých schopností pomáhat svým rodičům v domácnosti a v obchodě. I zde je však většinou tento nárok vytěsňen buď vlastním nárokem dítěte na náhradu za ztrátu na výdělků podle § 842 BGB, případně nárokem na náhradu výživného podle § 844 BGB⁷³.

5.1.2. Zmírňování náhrady škody

Zásada úplné reparace v německém právu může mít pro škůdce často nedozírné následky. I při malé nepozornosti může způsobit škody v rozsahu, který nikdy nebude moci uhradit. Návrhy na zavedení tzv. redukční klauzule, která by v těchto případech

⁷⁰ Vyživovací povinnost registrovaných partnerů upravuje § 5 zákona o registrovaném partnerství (*Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft*)

⁷¹ Looschelders, D.: *Schuldrecht – Allgemeiner Teil*, 4. vydání, Carl Heymanns Verlag, Köln 2006, str. 480

⁷² *Sammlung der Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen (BGHZ)* 38, 55

⁷³ *Sammlung der Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen (BGHZ)* 69, 380

rozsah náhrady škody snižovala, však přesto neuspěly. Převládá totiž argument, že případné zmírňování rozsahu náhrady škody by se dělo jedině na úkor poškozeného.

Neprosadily se ani další úvahy některých autorů o tom, že zásada úplné reparace může být v rozporu s německým ústavním právem, konkrétně se zákazem nepřiměřenosti⁷⁴. Judikatura opakovaně potvrdila protiústavnost principu totální reparace pouze v případech, kdy by vedl k naprostému zničení existence nepnoleté osoby povinné k náhradě škody podle § 828 odst. 3 BGB a to navíc jen za předpokladu, že je zároveň poškozenému zajištěna náhrada škody od třetí osoby⁷⁵.

Ke zmírňování rozsahu náhrady škody v užším slova smyslu (s ohledem na sociální postavení poškozeného a škůdce, případně na stupeň zavinění škůdce) tak v Německu prakticky nedochází. Různí autoři však pod pojem zmírňování náhrady škody v širším slova smyslu zahrnují některé další instituty:

- zohlednění hypotetické kauzality⁷⁶,
- zohlednění možnosti zákonného alternativního chování⁷⁷,
- spoluzavinění poškozeného podle § 254 BGB⁷⁸,
- vyrovnání výhod, kterých díky škodní události dosáhl poškozený⁷⁹.

5.1.2.1. Hypotetická kauzalita

Blíže k hypotetické kauzalitě a tzv. náhradním příčinám vzniku škody viz v rámci výkladu o škodě a o příčinné souvislosti pod bodem 4.1.4.

5.1.2.2. Alternativní chování

Možnost zákonného alternativního chování je rovněž vyložena výše v rámci výkladu o škodě a o příčinné souvislosti pod bodem 4.1.4.

⁷⁴ Canaris, C.-W.: Verstöße gegen das verfassungsrechtliche Übermaßverbot im Recht der Geschäftsfähigkeit und im Schadensersatzrecht, Juristenzeitung 1987, str. 993

⁷⁵ Bürgerliches Recht: Zur Verfassungsmäßigkeit der unbegrenzten Haftung von Kindern und Jugendlichen – Oberlandesgericht Celle, Juristenzeitung 1990, str. 294

⁷⁶ Larenz, K.: Lehrbuch des Schuldrechts – Erster Band – Allgemeiner Teil, 14. vydání, Mnichov 1987, str. 523

⁷⁷ Larenz, K.: Lehrbuch des Schuldrechts – Erster Band – Allgemeiner Teil, 14. vydání, Mnichov 1987, str. 527

⁷⁸ Medicus, D.: Schuldrecht I – Allgemeiner Teil, 17. vydání, Mnichov 2006, str. 214

⁷⁹ Brox, H. – Walker, W. D.: Allgemeines Schuldrecht, 32. vydání, C. H. Beck, Mnichov 2007, str. 346

5.1.2.3. Spoluzavinění poškozeného

Ke zmírnění či úplnému odpadnutí nároku na náhradu škody může vést ustanovení § 254 BGB o spoluzavinění poškozeného. Pokud na vznik škody spolupůsobilo i zavinění poškozeného, pak závisí rozsah odpovědnosti na okolnostech konkrétního případu. Vychází se zejména z toho, nakolik škodu způsobilo jednání škůdce nebo poškozeného. Možné je jak úplně odpadnutí povinnosti škůdce k náhradě škody, tak situace, kdy jeho povinnost k náhradě škody nebude vůbec snížena (např. pokud škůdce způsobil škodu úmyslně, zatímco poškozený se dopustil jen lehké nedbalosti). Obvykle se spoluzavinění uplatňuje u dopravních nehod, k nimž často dochází kvůli tomu, že dopravní předpisy porušili oba účastníci nehody. Mimosoudní vyrovnání nároků z dopravních nehod se v mnoha případech nezdaří právě jen proto, že se strany nedokážou shodnout na tom, jak velký podíl ta která strana na způsobené nehodě má.

Předpokladem pro použití § 254 BGB je zavinění na straně poškozeného. Nejedná se o porušení nějaké právní povinnosti vůči škůdci, ale hovoří se o tzv. „zavinění sám vůči sobě“ (*Verschulden gegen sich selbst*)⁸⁰. Zohlednit je třeba ustanovení § 827 a 828 BGB o vyloučení a snížení deliktní odpovědnosti u duševně nemocných a u nezletilých. Dětem do 7 let věku (u dopravních nehod pak podle § 828 odst. 2 BGB až do 10 let věku) tak spoluzavinění vůbec nelze přičítat, mezi 7. (resp. 10.) a 18. rokem věku je pak nutno posuzovat, nakolik mohla konkrétní nezletilá osoba posoudit své jednání. Na druhou stranu se však podle druhé věty § 254 odst. 2 BGB odpovídajícím způsobem použije ustanovení § 278 BGB o odpovědnosti dlužníka za třetí osoby. Dopustí-li se tedy zákonný zástupce nebo jiná osoba, která poškozenému pomáhala s plněním jeho závazků, spoluzavinění, lze toto spoluzavinění přičítat i poškozenému, který nemá deliktní odpovědnost, tedy např. i dítěti do 7 let věku.

Zavinění poškozeného může být naplněno jak konáním, tak nekonáním, a může k němu dojít jak současně se škodní událostí, tak po vzniku škody (např. zraněná osoba se nenechá okamžitě ošetřit). § 254 odst. 2 jmenuje dva případy spoluzavinění poškozeného založené jeho nekonáním:

1. neupozornění škůdce na nebezpečí neobvykle vysoké škody, kterou škůdce neznal a znát neměl (nestačí zde jen obecné upozornění na to, že hrozí vznik

⁸⁰ Medicus, D.: Schuldrecht I – Allgemeiner Teil, 17. vydání, Mnichov 2006, str. 257

vysoké škody; poškozený má povinnost škůdci blíže oznámit, v čem konkrétně neobvyklá škoda vyplývající ze škůdcova jednání může spočívat) a

2. neučinění kroků k odvrácení nebo zmírnění škody.

Tato problematika úzce souvisí s preventivní funkcí náhrady škody⁸¹. Poškozený má povinnost učinit vše, co od něho lze spravedlivě požadovat, aby odvrátil nebo zmírnil škodu. Konkrétní situace se posuzují individuálně a je nutno vycházet se všech okolností daného případu. Komplikované bývají např. otázky, zda se zraněný poškozený musí podrobit určité operaci nebo přeškolit na jinou profesi. Škůdce, který poškozenému zranění způsobil a po němž poškozený požaduje náhradu ušlého výdělku, může uplatňovat námitku, že po provedení chirurgického zákroku by mohl poškozený znovu nabýt svoji ztracenou schopnost k práci ve svém oboru a i v případě, že se operaci nepodrobí, by mohl projít rekvalifikací a uplatnit se v oboru jiném. Podle nauky i soudní praxe se vychází z toho, že poškozený se musí podrobit operaci jen tehdy, je-li zásah podle aktuálního stavu lékařské vědy bezpečný, bezbolestný a poskytuje relativně jistou vyhlídku na uzdravení nebo výrazné zlepšení zdravotního stavu poškozeného. U rekvalifikace nejsou podmínky tak přísné, k povinnosti přeškolit se zásadně stačí jistá pravděpodobnost očekávání, že se poškozený uplatní v novém pracovním oboru, na nějž se nechá přeškolit⁸².

Ačkoliv to není v § 254 BGB stanoveno, i na poškozeného se v zájmu rovnosti stran podle judikatury vztahuje objektivní odpovědnost za ohrožení (*Gefährdungshaftung*). Pokud na vznik nebo rozsah škody spolupůsobil nebezpečí spojené s věcí nebo provozem poškozeného, za který poškozený objektivně odpovídá, dochází podle okolností ke zmírnění nebo úplnému odpadnutí povinnosti škůdce k náhradě škody. Typické je použití tohoto institutu u již zmiňovaných dopravních nehod, kde se provozovateli vozidla může přičítat odpovědnost za nebezpečí vyplývající z provozu tohoto vozidla. Totéž ovšem platí i z druhé strany: odpovídá-li někdo za ohrožení (objektivní odpovědnost za škodu), může být jeho povinnost k náhradě škody snížena v závislosti na spoluzavinění poškozeného.

⁸¹ Viz výše 3.1.2 Funkce preventivní

⁸² Looschelders, D.: Schuldrecht – Allgemeiner Teil, 4. vydání, Carl Heymanns Verlag, Köln 2006, str. 418

§ 254 BGB se aplikuje rovněž v případech, kdy se poškozený sám vědomě vystavil ohrožení (např. pokud se nechal vézt opilým řidičem motorového vozidla a ten způsobil nehodu).

5.1.2.4. Vyrovnání výhod

V souvislosti se škodní událostí může poškozenému v některých případech vzniknout i určitá výhoda, v určitém směru se může zlepšit jeho majetkové postavení. V německé teorii i praxi je kladen důraz na to, že poškozenému má být nahrazena celá škoda, avšak nemá se dostat do lepší pozice, než v jaké by byl, kdyby mu škoda nevznikla.

Neznamená to, že by škůdci vznikal jakýkoliv protinárok vůči poškozenému. Význam nauky o tzv. vyrovnání výhod (*Vorteilsausgleichung, compensatio lucri cum damno*) spočívá v tom, že škůdce musí nahradit jen rozdíl mezi vzniklou škodou a výhodou, které se dostalo poškozenému⁸³.

Předpoklady vyrovnání výhod nejsou výslovně upraveny v zákoně. Podle judikatury nemají být vyrovnávány ty výhody, které poškozenému vznikly bez příčinné souvislosti se škodní událostí. I v případě, že výhoda vznikla v adekvátní příčinné souvislosti se škodní událostí, započítává se proti výši náhrady škody jen tehdy, jestliže to odpovídá účelu norem upravujících právo náhrady škody. Nedojde k němu zejména v těch případech, kdy by toto započítání mělo znamenat neodůvodněné snížení rozsahu škůdcovy povinnosti.

Zmínit je třeba tzv. normativní škodu⁸⁴, kdy poškozenému při posouzení diferenční metodou nevznikla žádná škoda. Jedná se o již výše rozebíraný nárok zraněného zaměstnance na pokračování výplaty mzdy od zaměstnavatele, či různá další plnění, na která vzniká poškozenému nárok např. z titulu sociálního pojištění, privátního pojištění proti škodám apod. V těchto případech dochází ze zákona k přechodu nároků na náhradu škody z poškozeného na zaměstnavatele, resp. příslušnou pojišťovnu. Jako vyrovnání výhod se rovněž nezapočítávají dobrovolná plnění (dary) poškozenému od třetích osob, které mají pomoci poškozenému v jeho tíživé situaci, ale nemají snižovat povinnosti škůdce.

⁸³ Příklad z učebnice Brox, H. – Walker, W. D.: *Allgemeines Schuldrecht*, 32. vydání, C. H. Beck, Mnichov 2007, str. 346: *Žokej při dostihu v rozporu se zákazem vlastníka přetěžuje koně. Díky tomu vyhraje záhon, ale kůň kvůli tomu následně zemře. Žokej musí vlastníkově koně nahradit hodnotu koně (škoda) po odečtení prémie za vítězství v dostihu (výhoda).*

⁸⁴ Výklad tohoto pojmu viz výše: 2.1.1.2 Normativní škoda

Vyrovnání výhod a v širším smyslu slova i určité zmírnění náhrady škody z pohledu odpovědné osoby sleduje § 255 BGB. Nárok na náhradu škody za ztracenou věc nebo právo má podle něj poškozený jen v tom případě, že na osobu povinnou k náhradě škody převede nároky vyplývající z jejího vlastnického práva ke ztracené věci, resp. z práva vůči třetím osobám. Např. půjčila-li osoba A svůj šperk osobě B a tento šperk byl osobě B kvůli jejímu zavinění (nedostatečná pozornost) ukraden osobou D, má osoba A vůči osobě B nárok na náhradu škody. Zároveň má jako vlastník právo domáhat se vydání věci přímo od osoby D. Pokud si zvolí domáhat se náhrady škody na osobě B, musí na ni převést nárok na vydání věci vyplývající z jejího vlastnického práva, a osoba B má právo odmítnout náhradu škody, dokud na ni toto právo nebude převedeno. Pokud by tomu tak nebylo, mohla by se osoba A domoci dvojitého plnění a tím by bez důvodu došlo k jejímu obohacení⁸⁵.

O vyrovnání výhod je nutno uvažovat rovněž v případech náhrady nové věci za starou (*Ersatz neu für alt*). Příkladem je nutnost postavit nový dům poté, co byl starý dům zničen požárem. Poškozený by pak škůdci měl vrátit část nákladů na výstavbu tohoto domu, která odpovídá rozdílu mezi hodnotou domu nového a zničeného domu starého. Ovšem vzhledem k tomu, že je toho zvýšení hodnoty poškozenému v podstatě vnučeno jako důsledek škodní události, má povinnost vyrovnat škůdci nabytou výhodu jen tehdy, když tuto výhodu zrealizuje – zejména prodejem tohoto nového domu nebo tím, že mu odpadnou výdaje, které by jinak musel vynaložit na opravu svého starého domu⁸⁶.

5.1.3. Způsob náhrady škody

5.1.3.1. Naturální restituce

Zatímco český občanský zákoník jasně upřednostňuje náhradu škody v penězích (viz níže), BGB vychází ze zásady, že základním způsobem náhrady škody má být obnovení původního stavu (naturální restituce – *Naturalrestitution*). Klíčové je dodržení tzv. zájmů obnovy či zájmů integrity poškozeného (*Erhaltungsinteresse, Integritätsinteresse*).

Význam principu naturální restituce lze dobře osvětlit např. v situaci, kdy škůdce poškodí starší motorové vozidlo poškozeného. V případě peněžité náhrady má

⁸⁵ Brox, H. – Walker, W. D.: *Allgemeines Schuldrecht*, 32. vydání, C. H. Beck, Mnichov 2007, str. 349

⁸⁶ Medicus, D.: *Schuldrecht I – Allgemeiner Teil*, 17. vydání, Mnichov 2006, str. 226; BGH: *Abzug neu für alt*, *Neue juristische Wochenschrift* 1996, str. 584

povinnost nahradit poškozenému hodnotu automobilu v době vzniku škody. V mnoha případech je obtížné tuto hodnotu určit a kromě toho je často relativně nízká a poškozený se tak může dostat do nezáviděníhodné situace. Německé právo proto upřednostňuje náhradu nastolením původního stavu, v uvedeném případě má být tedy v první řadě zničené vozidlo nahrazeno jiným vozidlem stejných parametrů, nebo má být provedena jeho oprava.

Poškozený si musí zásadně vybrat ten způsob naturální restituce, s nímž jsou spojeny nejnižší náklady, což lze odvodit z formulace první věty § 249 odst. 2 BGB „nutný peněžní obnos“. Při volbě mezi opravou poškozeného vozidla a pořízením náhradního vozidla je tedy nutno porovnávat náklady. Poškozený se může zásadně domáhat nákladů na opravu jen do výše nákladů na pořízení náhradního vozidla⁸⁷.

5.1.3.2. Náhrada škody v penězích

Ne ve všech případech je vhodné či možné, aby škůdce zajistil náhradu škody naturální restitucí vlastními silami. Proto BGB umožňuje i náhradu škody v penězích v níže uvedených případech.

a) Náhrada nákladů na obnovení původního stavu

V první řadě se jedná o náhradu nákladů na obnovení původního stavu. Východiskem je úvaha, že není vhodné nutit poškozeného k tomu, aby mu v případě poškození zdraví sám škůdce určoval, u kterého lékaře se poškozený bude léčit, či v případě poškození věci vybíral jejího opraváře. Poškozený si sám může vybrat vhodného odborníka a po škůdci pak požadovat náhradu užitečně vynaložených nákladů na svoji léčbu, opravu své věci či na pořízení náhradní věci. Tuto možnost dává § 249 odst. 2 BGB.

Nárok na náhradu nákladů na obnovení původního stavu může poškozený uplatnit také tehdy, když se o obnovení původní stavu nepokusil a ani pokoušet nechce (tzv. fiktivní náklady na opravu) ve výši určené znaleckým posudkem⁸⁸. V rámci reformy závazkového práva v roce 2002 byla do § 249 odst. 2 BGB připojena druhá věta, podle níž se může poškozený domáhat vedle náhrady nákladů na obnovení původního stavu i náhrady daně z přidané hodnoty jen v případě, že k povinnosti ji zaplatit skutečně došlo; v případě fiktivních nákladů na opravu tedy poškozený nárok na náhradu DPH nemá.

⁸⁷ Brox, H. – Walker, W. D.: Allgemeines Schuldrecht, 32. vydání., C. H. Beck, Mnichov 2007, str. 339

⁸⁸ BGH: Abrechnung fiktiver Reparaturkosten - Höhe der Stundensätze von Fachwerkstätten, Neue juristische Wochenschrift 2003, str. 2086

Podle § 250 BGB může poškozený požadovat náhradu nákladů na obnovení původního stavu rovněž v případě, že osobě povinné k náhradě škody stanovil přiměřenou lhůtu k obnovení původního stavu s tím, že v případě uplynutí této lhůty naturální restituci od této osoby výslovně odmítá. Jakmile lhůta marně uplyne, nemá už poškozený na obnovení původního stavu nárok a zbývá mu už jen možnost požadovat náhradu nákladů bez další volby.

b) Nemožnost obnovení původního stavu

Není-li obnova původního stavu vůbec možná např. proto, že poškozený přišel o zrak nebo bylo zničeno jedinečné umělecké dílo, může se poškozený domáhat peněžního odškodnění podle § 251 odst. 1 BGB. Dle tohoto ustanovení je však možná jen náhrada ušlého výdělku v důsledku poškození zdraví či náhrada majetkové hodnoty v případě zničeného předmětu. Možnost náhrady nemajetkové újmy v penězích upravuje § 253 BGB⁸⁹.

Nárok na peněžní odškodnění má poškozený podle § 251 odst. 1 BGB též v případě, že obnova původního stavu není dostačující k plnému odškodnění poškozeného. Možný je i souběh částečné naturální restituce a částečné náhrady škody v penězích. Příkladem je závažné poškození nového automobilu, jehož oprava a uvedení do zcela původního stavu je vyloučena. Poškozený může požadovat náhradu nákladů na jeho opravu a vedle toho rovněž náhradu za snížení tržní hodnoty vozidla, ačkoliv by se toto snížení projevilo jen v případě dalšího prodeje tohoto automobilu (obavy potenciálních kupujících z možnosti existence skrytých závad u havarovaného vozidla snižují jeho tržní hodnotu)⁹⁰.

c) Nepřiměřenost nákladů na obnovení původního stavu

K ochraně odpovědné osoby slouží § 251 odst. 2 BGB. Podle něho může osoba povinná k náhradě škody odškodnit poškozeného v penězích, pokud by s uvedením do původního stavu byly spojeny nepřiměřené náklady. V praxi nejběžnější je využití tohoto ustanovení v případech, kdy je poškozeno starší auto a náklady na jeho opravu výrazně převyšují náklady na pořízení podobného ojetého vozidla.

⁸⁹ Viz níže kapitola 6. Nemajetkové újmy

⁹⁰ Brox, H. – Walker, W. D.: Allgemeines Schuldrecht, 32. vydání, C. H. Beck, Mnichov 2007, str. 341

Omezení této možnosti představuje druhá věta § 251 odst. 2 BGB, jež souvisí s úpravou § 90a BGB, podle něhož se zvířata na rozdíl od českého práva nepovažují za věci. Náklady na léčbu zraněného zvířete tak nelze označit za nepřiměřené jen proto, že převyšují finanční hodnotu tohoto zvířete. Přesto však náklady na léčbu zvířete nemohou být vymáhány ve zcela libovolné výši. Např. podle rozhodnutí soudu v Bielefeldu náklady na léčbu jedné kočky nesmí převýšit 3000 DM (dnes cca 1500 EUR); případný převis nad tuto částku už náhradě škody nepodléhá⁹¹.

Podobné omezení vyplývá z § 16 odst. 1 německého zákona o odpovědnosti v životním prostředí (*Gesetz über die Umwelthaftung*) pro případ tzv. ekologické škody (ekologické újmy), při níž je poškozena příroda nebo krajina.

d) Náhrada nemajetkových škod

U nemajetkových škod je podle § 253 odst. 2 BGB možná náhrada ve formě peněžního odškodnění. Dále k tomuto tématu viz níže – kapitola 6. Nemajetkové újmy.

5.2. Česká úprava

5.2.1. Rozsah náhrady škody

Při určování rozsahu náhrady škody je nutno rozlišovat škody způsobené na věcech (majetku) a újmy způsobené na zdraví a na životě.

5.2.1.1. Náhrada škody na věcech (majetku)

Náhrada škody má poškozenému zásadně zajistit plnou kompenzaci utrpěné újmy. Při škodách na majetku se tedy hradí jak veškerá škoda skutečná, tak ušlý zisk (§ 442 odst. 1 OZ).

Skutečnou škodou je újma spočívající ve zmenšení majetkového stavu poškozeného a reprezentující majetkové hodnoty, které je nutné vynaložit, aby došlo k uvedení věci do předešlého stavu⁹². Majetkem mohou být věci, ale také jiná práva a hodnoty ocenitelné penězi náležející poškozenému (pohledávky, duševní vlastnictví apod.). S ohledem na zajištění účinné ochrany majetku poškozeného je třeba jako skutečnou škodu chápat i situace, kdy v důsledku protiprávního jednání škůdce vznikl poškozenému závazek vůči

⁹¹ Landgericht Bielefeld: Unverhältnismäßigkeitsgrenze bei Tierschadensersatz, Neue juristische Wochenschrift 1997, str. 3320

⁹² R 25/71, R 25/90

třetí osobě. Přístup, kdy se v tomto případě jako vznik škody označuje až moment skutečného zaplacení takového závazku, totiž chrání spíše majetek škůdce a může způsobit další problémy jak poškozenému, tak jeho věřiteli⁹³.

Rozsah skutečné škody musí prokázat poškozený. Je-li tento rozsah zjistitelný jen s nepoměrnými obtížemi nebo nelze-li jej zjistit vůbec, dává § 136 občanského soudního řádu (zákon č. 99/1963 Sb.) soudu možnost určit jej podle své volné úvahy.

Ušlý zisk je to, oč se v důsledku škodní události majetek poškozeného nerozšířil, ačkoliv by se o to jinak za normálního chodu věcí rozšířil. I výši ušlého zisku musí prokázat poškozený. Nestačí přitom pouhý hypotetický zisk. Soud musí na základě doložitelných údajů zjistit výši ušlého zisku, jaký by poškozený mohl téměř s jistotou reálně očekávat. V souladu s teorií adekvátní příčinné souvislosti se přitom nenahrazuje ušlý zisk, který škůdce nemohl předvídat (obdobně lze i v oblasti občanského práva použít § 379 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku⁹⁴). Zde je tedy poškozený v poněkud obtížnější situaci než v právu německém, kde k uznání nároku na náhradu ušlého zisku stačí jeho pravděpodobnost (viz výše).

§ 443 OZ stanoví, že se při určování výše škody na věci vychází z její ceny v době poškození. Jedná se o tzv. obvyklou cenu, kterou se ve smyslu § 2 odst. 1 zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a změně některých zákonů, rozumí cena, která by byla dosažena při prodeji stejného či obdobného majetku v obvyklém obchodním styku v tuzemsku ke dni ocenění. Rozhodující tedy např. není cena, za kterou poškozený konkrétní věc skutečně pořídil⁹⁵.

5.2.1.2. Újma na zdraví či životě

Práva poškozeného (respektive pozůstalých) při újmě na zdraví nebo na životě taxativně stanoví § 444 až 449 OZ. Jedná se jak o náhradu majetkových škod, tak o zmírňování některých nemajetkových újem.

a) Náhrada nákladů léčeni

Náhrada nákladů léčeni se poskytuje, pokud poškozenému nebylo léčeni poskytnuto zcela bezplatně a nejsou-li tyto náklady hrazeny z nemocenského pojištění. Hradí se tzv.

⁹³ Eliáš, K.: Obsah, způsob a rozsah náhrady škody v soukromém právu I, Právní rádce 12/2007, str. 4

⁹⁴ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, 4. vydání, ASPI, Praha 2005, str. 440

⁹⁵ Eliáš, K.: Obsah, způsob a rozsah náhrady škody v soukromém právu II, Právní rádce, 1/2008, str. 4

účelné náklady spojené s léčením (§ 449 odst. 1 OZ), tedy ty náklady, jež pomohly ke zlepšení zdravotního stavu poškozeného. Jedná se o vlastní náklady na léčbu, na zdravotní pomůcky, ale také např. na vydatnější či speciální stravu či náklady spojené s přibráním ošetřovatelky při bezmocnosti. Soudní praxe uznala i náklady na návštěvy nejbližších příbuzných, je-li zraněný umístěn např. v nemocnici, pokud na základě odborného lékařského posouzení tyto návštěvy mají příznivý psychoterapeutický vliv na psychický stav zraněného⁹⁶.

Hradí-li náklady na léčbu poškozeného zdravotní pojišťovna podle zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, náleží jí následný postih (regres) vůči škůdci, od něhož může požadovat náhradu těchto nákladů.

b) Náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti

Náhradu za ztrátu na výdělku upravují § 445 až 447 OZ. Tato náhrada se poskytuje jen tehdy, není-li poškozenému ztráta na výdělku uhrazena dávkami nemocenského či důchodového pojištění. Tradiční formou náhrady za ztrátu na výdělku je peněžitá renta. Od účinnosti novely provedené zákonem č. 47/2004 Sb., kterou byl do občanského zákoníku vložen § 449a, je alternativně možná i dohoda mezi poškozeným a odpovědnou osobou o jednorázovém odškodnění za ztrátu na výdělku.

Náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti poškozeného činí podle § 446 OZ rozdíl mezi jeho průměrným výdělkem před poškozením a nemocenským. Poškozenému náleží od chvíle, kdy byl uznán neschopným k výkonu práce, až do té doby, kdy byl znovu uznán schopným práce, nebo kdy mu byl přiznán invalidní důchod. O pracovní neschopnosti se rozhoduje podle zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu.

Průměrný výdělek se vzhledem k § 2 nařízení vlády č. 258/1995 Sb., kterým se provádí občanský zákoník, zjišťuje podle § 351 a násl. zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce. U osob, u nichž nelze průměrný výdělek zjistit tímto způsobem (např. u osob samostatně výdělečně činných), se vychází z okolností jednotlivého případu, zejména z daňového přiznání. Nemocenské pojištění pak upravuje zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců (1. ledna 2009 by měl nabýt účinnosti nový zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění).

---

⁹⁶ R 28/80

c) Náhrada za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti nebo při invaliditě

Náhradu po pracovní neschopnosti upravuje § 447 OZ. Tato náhrada činí rozdíl mezi průměrným výdělkem před poškozením a výdělkem dosahovaným po poškození, k němuž je třeba přičíst případný invalidní důchod nebo částečný invalidní důchod. Ke vzniku nároku na náhradu za ztrátu na výdělků nestačí samotné snížení pracovní způsobilosti poškozeného; je třeba, aby se výdělek poškozeného skutečně snížil oproti stavu před poškozením⁹⁷. Příčinná souvislost mezi škodní událostí a ztrátou na výdělků přitom není dána, jestliže si poškozený nemůže zajistit výdělek kvůli jiné nemoci, kterou trpí bez ohledu na škodní událost, nebo kvůli nepříznivé situaci (nedostatků pracovních míst) na trhu práce⁹⁸. Nárok na náhradu za ztrátu na výdělků má na druhou stranu i ten, kdo v době poškození svého zdraví nepracoval, ale měl nastoupit do konkrétního zaměstnání⁹⁹.

Při podstatné změně poměrů, kterou je např. zvýšení výdělků poškozeného nebo změna přiznaného invalidního důchodu z částečného na plný, může poškozený nebo škůdce navrhnout změnu původního rozhodnutí soudu podle § 163 odst. 1 občanského soudního řádu (zákon č. 99/1963 Sb.). Přiznáním starobního důchodu nárok na náhradu za ztrátu na výdělků zaniká.

Limity náhrady za ztrátu na výdělků, o nichž se zmiňuje § 447 odst. 2 OZ, byly již zrušeny. Náhrada za ztrátu na výdělků tak v souladu s principem plné náhrady škody může dosáhnout výše předchozího průměrného výdělků.

d) Náhrada za ztrátu na důchodu

Náhradu za ztrátu na důchodu upravuje § 447a OZ. Vypočítá se jako rozdíl mezi výší důchodu, na který poškozenému vznikl nárok, a výší tzv. fiktivního důchodu, na který by poškozenému vznikl nárok, nebýt utrpěné újmy na zdraví a následného snížení jeho výdělků. Nárok na tuto náhradu vzniká poškozenému okamžikem, kdy začne skutečně pobírat dávky důchodového zabezpečení, jež jsou nižší než fiktivní důchod.

⁹⁷ Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Huilmák, M. a kol.: Občanský zákoník I – Komentář § 1-459, 1. vydání, C. H. Beck, Praha 2008, str. 1156

⁹⁸ R 76/2006, R 45/2001

⁹⁹ R 10/1991

e) **Bolestné**

f) **Náhrada za ztížení společenského uplatnění**

Bolest a ztížení společenského uplatnění patří mezi nemajetkové újmy – k jejich zmírnování viz níže v rámci kapitoly 6. Nemajetkové újmy (6.2.1 Bolestné a ztížení společenského uplatnění).

g) **Náhrada nákladů pohřbu**

Došlo-li k usmrcení, je osoba odpovědná za škodu povinna nahradit přiměřené náklady spojené s pohřbem, pokud nebyly uhrazeny pohřebným (§ 47 a 48 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře).

Na základě § 3 nařízení vlády č. 258/1995 Sb., kterým se provádí občanský zákoník, se přiměřené náklady spojené s pohřbem určují podle pracovněprávních předpisů o odpovědnosti za škodu při pracovních úrazech a nemocech z povolání. V současné době jde o § 376 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce. Podle něho jsou těmito náklady výdaje účtované za pohřeb, hřbitovní poplatky, výdaje na zřízení pomníku nebo desky do výše 20 000 Kč, výdaje na úpravu pomníku nebo desky, cestovní výlohy a jedna třetina obvyklých výdajů na smuteční ošacení osobám blízkým. 1. ledna 2010 by měl nabýt účinnosti zákon č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců, a od tohoto data bude náhradu nákladů spojených s pohřbem upravovat § 26 tohoto zákona.

Tyto náklady se hradí tomu, kdo je skutečně vynaložil (§ 449 odst. 3 OZ). Nemusí se tedy jednat o osobu blízkou ani o dědice zesnulého. Stejně jako podle německé úpravy se při určování konkrétní výše přiměřených nákladů pohřbu přihlíží ke společenskému postavení zemřelého i k místním zvyklostem.

h) **Náhrada nákladů na výživu pozůstalých**

Náhrada nákladů na výživu se podle § 448 odst. 1 hradí těm pozůstalým, jimž zemřelý výživu poskytoval nebo ji byl povinen poskytovat. Nemusí se tedy jednat o dědice, ale např. i o družku, která se zemřelým žila ve společné domácnosti, a zemřelý jí fakticky výživu poskytoval, na rozdíl od výše zmíněné německé úpravy, podle níž se náhrada výživného poskytuje pouze osobám, jež na výživné od zemřelého měly zákonný nárok. Může jít také o osoby, jimž by byl zemřelý povinen výživné poskytovat (viz zákon č. 94/1963 Sb., o rodině), ale fakticky jim ho neposkytoval (např. nasciturus – počaté, ale

dosud nenarozené dítě zemřelého). Náhrada se poskytuje jen tehdy, pokud náklady na výživu pozůstalých nejsou hrazeny dávkami důchodového zabezpečení poskytovanými z téhož důvodu.

Pod pojmem výživné se ve smyslu zákona o rodině rozumí vše, co pozůstalý potřebuje k úhradě svých životních potřeb, tedy nejen potraviny, ale také náklady na bydlení, oděvy, kulturní vyžití apod. Podmínky nároku na náhradu nákladů na výživu se posuzují u každého pozůstalého zvlášť a každý pozůstalý může tento nárok uplatňovat jen pro svou osobu¹⁰⁰. Při stanovování výše této náhrady se vychází z průměrného výdělku zemřelého (§ 448 odst. 2 OZ) a zohledňují se všechny okolnosti konkrétního případu, jako je např. počet osob, které zemřelý vyživoval, nebo rozsah odůvodněných potřeb každého oprávněného.

i) Jednorázové odškodnění pozůstalých

Odškodnění pozůstalých za usmrcení blízké osoby spadá do oblasti nemajetkových újem – výklad viz níže 6.2.2 Jednorázové odškodnění za usmrcení blízké osoby.

5.2.2. Zmírňování náhrady škody

Na rozdíl od německého práva dává § 450 OZ českým soudům možnost z důvodů zvláštního zřetele hodných snížit náhradu škody. Jde o tzv. moderační právo soudu (*ius moderandi*). Dochází tím k prolomení zásady plné náhrady škody. Ve výjimečných případech tak mohou být zmírněny přílišné tvrdosti, jež by škůdce (resp. odpovědnou osobu) postihly v důsledku aplikace ustanovení o náhradě škody a které by mohly být chápány jako nespravedlivé. Toto zmírnění je vyloučeno, jde-li o škodu způsobenou úmyslně.

Důvody zvláštního zřetele hodné nejsou vyčerpávajícím způsobem vymezeny. Zákon příkladmo uvádí okolnosti vzniku škody, osobní a majetkové poměry škůdce či osobní a majetkové poměry poškozeného. Škůdcem i poškozeným přitom může být jak osoba fyzická, tak osoba právnická; v případě osoby právnické ovšem vzhledem k dikci zákona nepřichází v úvahu zkoumání jejích osobních a majetkových poměrů. Důvodem pro aplikaci § 450 OZ ovšem např. není pouhá skutečnost, že výši škody nelze přesně zjistit, ani že škodu spoluzavinilo více škůdců. Použitelnost tohoto ustanovení je třeba

¹⁰⁰ Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M., Hochman, J., Koblíha, I., Ondruš, R.: Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním, 2. vydání, Linde, Praha 2004, str. 105

se zřetelem na jeho výchovnou funkci obzvlášť pečlivě zvážit, byla-li škoda způsobena v opilosti¹⁰¹. V případě, že byla škoda způsobena více škůdci i spoluzaviněním poškozeného, musí soud nejprve určit díl škody připadající na toho kterého škůdce, a až takto stanovenou náhradu škody přiměřeně snížit¹⁰².

Záleží na volné úvaze soudu, zda na základě okolností konkrétního případu dospěje k závěru, že jsou dány důvody zvláštního zřetele hodné. Pokud ovšem tento závěr učiní a nejedná se o škodu způsobenou úmyslně, má soud nejen právo, ale zároveň i povinnost snížit náhradu škody, i když škůdce takový návrh nepodal¹⁰³.

Je důležité dodat, že při použití § 450 OZ se jedná vždy pouze o snížení rozsahu náhrady škody; není tedy možné na základě tohoto ustanovení náhradu škody zcela vyloučit (prominout).

Ačkoliv se někdy uvádí, že sociální hledisko obsažené v ustanovení o zmírňování náhrady škody do občanského práva nepatří, protože špatnou sociální situaci škůdce má stát řešit sám na své náklady a nikoliv na úkor poškozeného, měla by možnost soudu zmírnit rozsah náhrady škody zůstat i v novém občanském zákoníku¹⁰⁴. Kromě škody způsobené úmyslně bude ovšem snížení náhrady vyloučeno také tehdy, způsobil-li škodu odborník v určitém oboru porušením odborné péče¹⁰⁵.

Snížení náhrady škody v oblasti obchodních vztahů je výslovně vyloučeno kogentním ustanovením § 386 odst. 2 obchodního zákoníku (zákon č. 513/1991 Sb.).

Stejně jako v německém právu by bylo možné hovořit o snižování náhrady škody v širším slova smyslu např. v případech spoluzavinění poškozeného podle § 441 OZ, kdy poškozený nese škodu poměrně. Německé nauce o vyrovnání výhod (compensatio lucri cum damno) odpovídají i v českém právu případy, kdy např. opravou věci dojde k jejímu zhodnocení a tím získá poškozený jistou majetkovou výhodu. Tu je pak třeba odečíst od výše náhrady škody, kterou musí škůdce poskytnout. Ve své podstatě se však jedná jen o správné vypočtení rozsahu náhrady škody, nikoliv o jeho snižování. Proto tyto případy v české teorii ani nebývají označovány jako zmírňování náhrady škody.

---

¹⁰¹ R 27/1977

¹⁰² R 43/1970

¹⁰³ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, 4. vydání, ASPI, Praha 2005, str. 484

¹⁰⁴ § 2683 odst. 1 návrhu nového občanského zákoníku ve verzi z 30. 6. 2008 (ke stažení z webových stránek Ministerstva spravedlnosti ČR na adrese <http://portal.justice.cz/ms/soubor.aspx?id=67778>)

¹⁰⁵ § 2683 odst. 2 tamtéž

5.2.3. Způsob náhrady škody

Zásada obnovy původního stavu v německém pojetí dává poškozenému možnost, aby si místo naturální restituice zvolil náhradu škody v penězích. Poškozený je tak v příznivějším postavení než v oblasti práva českého. Podle § 442 odst. 2 OZ se totiž škoda zásadně hradí v penězích. Jen v případě, že o to poškozený požádá a zároveň je to možné a účelné, hradí se škoda uvedením do předešlého stavu (tedy např. opravou poškozené věci, dodáním nové věci namísto věci zničené apod.). Zejména požadavek účelnosti je velmi sporný. Tato úprava byla do občanského zákoníku zavedena od 1. 1. 1992 a stala se terčem kritiky. V zájmu posílení právního postavení poškozeného by proto úprava v novém občanském zákoníku měla znovu vycházet z principu naturální restituice s tím, že se škoda hradí v penězích tehdy, není-li uvedení do předešlého stavu dobře možné, anebo žádá-li to poškozený¹⁰⁶.

Náhrada škody v penězích se poskytuje v české měně a ve většině případů jednorázově. Při újmách na zdraví je možno přiznat poškozenému i dlouhodobou rentu např. jako náhradu za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti či náhradu nákladů na výživu pozůstalým¹⁰⁷.

V úvahu přichází kombinace naturální restituice s peněžní náhradou, pokud po uvedení věci v předešlý stav (např. po opravě auta) má tato věc nižší hodnotu, než měla před vznikem škody.

Postavení poškozeného v případě, že byla škoda způsobená úmyslným trestným činem, poněkud vylepšuje § 442 odst. 3 OZ. Soud může rozhodnout, že právo na náhradu škody je možno uspokojit z věcí, které pachatel nabyl z majetkového prospěchu získaného tímto trestným činem. To se týká i věcí, které by jinak podle § 321 a 322 občanského soudního řádu (zákona č. 99/1963 Sb.) výkonu rozhodnutí nepodléhaly. Dlužník navíc nesmí s těmito věcmi nakládat až do chvíle, kdy je právo na náhradu škody uspokojeno.

¹⁰⁶ § 2681 návrhu nového občanského zákoníku ve verzi z 30. 6. 2008 (ke stažení z webových stránek Ministerstva spravedlnosti ČR na adrese <http://portal.justice.cz/ms/soubor.aspx?id=67778>). Blíže k důvodům této změny viz např. Eliáš, K.: Jak hradit škodu? Právní rozhledy 7/2008, str. 258.

¹⁰⁷ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, 4. vydání, ASPI, Praha 2005, str. 486

6. Nemajetkové újmy

6.1. Německá úprava

Jak již bylo výše uvedeno, v německém pojetí je nemajetková újma přímo označována jako nemajetková škoda a není pochyb o tom, že spadá pod pojem škoda.

Nemajetkovou škodou rozumíme např. sníženou kvalitu života v případě zranění s trvalými následky nebo psychickou újmu v případě předmětu, k němuž měl poškozený silný citový vztah. Jedná se o škody těžko vyčíslitelné, často jsou to však škody závažnějšího charakteru než škody majetkové.

Podle § 253 odst. 1 BGB lze náhradu nemajetkové škody požadovat jen v případech, které výslovně upravuje zákon.

6.1.1. Bolestné

Německý občanský zákoník připouštěl už při svém vzniku dvě oblasti náhrady nemajetkové újmy. Malý význam měl tzv. *Deflorationsanspruch*, který byl upraven v § 1300 BGB v rámci rodinného práva. Žila-li snoubenka po zasnoubení se snoubencem po určitou dobu a snoubenec poté zasnoubení zrušil, měla nárok na přiměřené odškodnění za nemajetkovou újmu (tzv. *Kranzgeld*). Tento nárok byl považován za čistě osobnostní a tudíž nepřevoditelný. Poněkud kuriózní je, že § 1300 BGB byl zrušen až roku 1998.

Druhou, výrazně významnější oblastí byla úprava bolestného (*Schmerzensgeld*), která byla více než 100 let zařazena v § 847 BGB, tedy v oddílu upravujícím delikty.

V případě škody na zdraví způsobené porušením smluvní povinnosti tedy nebylo možné požadovat bolestné¹⁰⁸. Tento stav byl změněn až tzv. druhým zákonem měnícím právo náhrady škody ke dni 1. 8. 2002. Obsah § 253 odst. 1 BGB, tedy zásadní nemožnost náhrady nemajetkové škody v penězích, sice zůstal nezměněn. Do nového § 253 odst. 2 BGB však byla přesunuta úprava bolestného, která tak nyní platí obecně pro právo na náhradu škody bez ohledu na důvod vzniku nároku na náhradu škody. Nejčastěji se jedná o delikty – nedovolená jednání upravená v § 823 a násl. BGB. Může však jít rovněž o odpovědnost za nebezpečí podle zvláštních předpisů, škody vzniklé

¹⁰⁸ Medicus, D.: Schuldrecht I – Allgemeiner Teil, 17. vydání, Mnichov 2006, str. 216

z jednatelství bez příkazu (§ 677 a násl. BGB)¹⁰⁹ a již zmíněné porušení smluvní povinnosti (např. odpovědnost prodávajícího na základě převzaté garance podle § 443 BGB či odpovědnost pronajímatele za počáteční vady pronajímané věci podle § 536a BGB)¹¹⁰.

Přiměřené odškodnění v penězích je dle § 253 odst. 2 BGB možno požadovat jen v případě poškození určitých taxativně vyjmenovaných právních statků: těla, zdraví, svobody a sexuálního sebeurčení. Nárok na bolestné tedy má např. poškozený, který v důsledku škodní události oslepl, nikoliv ovšem poškozený, jemuž byla zničena věc, k níž měl silný citový vztah. Nárok na bolestné není založen ani v důsledku nesplnění smlouvy, jež měla uspokojit nemateriální zájmy jedné ze stran, nedošlo-li ke způsobení škody na vyjmenovaných statcích.

Obsahově se § 253 odst. 2 BGB příliš neliší od bývalého § 847 BGB, jak platil před rokem 2002. Cílem je ochrana před vnějšími zásahy do tělesné integrity (tělo), před poškozením vnitřních tělesných funkcí (zdraví) a před omezováním osobní svobody (myslí se svoboda pohybu). Nová je formulace „sexuální sebeurčení“, která má chránit před donucováním k nechtěnému sexuálnímu jednání (tato ochrana podle staré úpravy náležela pouze ženám).

Na rozdíl od některých dřívějších konstrukcí dnes německá právní nauka nepochybuje o tom, že rozsah úpravy bolestného v § 253 odst. 2 BGB nelze rozšiřovat a bylo by proti jeho smyslu pod něj analogicky zařazovat porušení jiných než v něm výslovně uvedených osobnostních práv. V případě narušení práva na jméno, čest a důstojnost či práva k vlastní podobizně se nároky poškozeného odvozují přímo z ustanovení německé ústavy – základního zákona¹¹¹.

Nárok na bolestné může odpadnout v případech, kdy se jedná o nevýznamný zásah do chráněných statků, který zhorší situaci poškozeného jen velmi málo a na krátkou dobu. Tato hranice nepatrnosti byla vyvinuta soudní praxí už za platnosti starého § 847 BGB¹¹² a po reformě měla původně být výslovně přidána do nové úpravy bolestného.

¹⁰⁹ Looschelders, D.: Schuldrecht – Allgemeiner Teil, 4. vydání, Carl Heymanns Verlag, Köln 2006, str. 393

¹¹⁰ Podrobněji k významu přesunu úpravy bolestného do § 253 odst. 2 BGB viz Wagner, G.: Das Zweite Schadensersatzrechtsänderungsgesetz, Neue juristische Wochenschrift 2002, str. 2049

¹¹¹ Viz níže 6.1.2 Odškodnění za porušení obecných osobnostních práv

¹¹² Např. BGH: Kein Kostenersatz für Einbau einer gasdichten Haustür, Neue juristische Wochenschrift 1992, str. 1043

Nakonec však byla vypuštěna s tím, že závěry dřívější judikatury budou použitelné i pro novou úpravu. Možnost uvážení pro soudce ostatně vyplývá už ze samotné zákonné formulace „přiměřené zadostiučinění v penězích“¹¹³.

Pro výši nároku jsou rozhodující především závažnost, rozsah a doba trvání způsobených následků. V neposlední řadě se posuzuje také psychické strádání poškozeného, nutnost podrobit se náročným léčebným procedurám a v případě trvalých následků také dlouhodobé omezení plnohodnotného života. V praxi se vyvinuly soukromě vydávané tabulky bolestného, v nichž jsou uvedeny směrnice pro určování výše bolestného podle konkrétního poškození¹¹⁴. Tyto tabulky jsou neustále aktualizovány a i soudy je používají při své rozhodovací praxi jako orientační pomůcku. Částky nepřebírají přesně, ale při určování výše bolestného z nich vycházejí a uzpůsobují je podle okolností řešeného případu.

Tak např. při trvalém poškození zdraví je nižší věk poškozeného zásadně faktorem, který bolestné zvyšuje. Na druhou stranu se zohledňuje skutečnost, že přizpůsobení se novému způsobu života je pro starší osobu obtížnější. Ke zvýšení bolestného dochází také tehdy, pokud se poškozenému v důsledku utrpeného zranění zkrátí očekávaná délka života, což vede k dalšímu psychickému strádání. Snížení bolestného může naopak vyplývat z toho, že poškozený měl už před posuzovanou škodní událostí trvalé zdravotní problémy; rozhodující je, zda jej následky škodní události postihují méně, než by postihly zdravého člověka. Uznávaným důvodem pro zvýšení bolestného je skutečnost, že poškozený při téže dopravní nehodě zároveň ztratil svého životního partnera či jiného člena rodiny. Podobný význam má i jiné snížení kvality rodinného života poškozeného v důsledku škodní události.

Faktorem zvyšujícím nemajetkovou škodu je neschopnost poškozeného nadále vykonávat svoji profesi¹¹⁵, respektive nutnost zvolit si jinou budoucí profesi, než na kterou se poškozený trvale připravoval studiem. Na konkrétní výši bolestného má vliv to, jaké další možnosti pracovního uplatnění poškozenému zůstaly. Podobně se posuzuje také nemožnost vykonávat koníčky (sport, umění apod.), jež tvořily

¹¹³ Looschelders, D.: *Schuldrecht – Allgemeiner Teil*, 4. vydání, Carl Heymanns Verlag, Köln 2006, str. 394

¹¹⁴ Např. Hacks, S., Ring, A., Böhm, P.: *Schmerzensgeld Beträge 2008*, 26. vydání, Deutscher Anwaltverlag, Bonn 2008

¹¹⁵ Bez ohledu na náhradu škody nemajetkové má v tomto případě poškozený samozřejmě také nárok na náhradu škody majetkové za výpadek v příjmu – viz výše 5.1.1.2 Náhrada škody na zdraví a životě.

významnou náplň života poškozeného¹¹⁶. To v zásadě odpovídá českému institutu náhrady za ztížení společenského uplatnění (viz níže).

Při posuzování výše nároku poškozeného se rovněž zohledňují funkce bolestného, o něž byly v německé právní vědě vedeny četné spory. Judikatura se přiklonila k názoru, že bolestné je nárokem svého druhu a na rozdíl od „běžného“ nároku na náhradu škody mu přísluší nejen funkce vyrovnávací, ale také funkce zadostiučinění. Proto mají být brány v úvahu veškeré okolnosti konkrétního případu včetně stupně škůdcova zavinění či hospodářských poměrů obou stran¹¹⁷. Funkce zadostiučinění má význam zejména v případech úmyslných protiprávních deliktů; naopak při objektivní odpovědnosti za nebezpečí o ní uvažovat nelze¹¹⁸.

Částečným odrazem preventivní funkce bolestného je možnost jeho zvyšování v případech výrazně opožděného plnění. Jedná se o situace, kdy poškozený musí na výplatu bolestného čekat nepřiměřeně dlouho v důsledku průtahů způsobených povinným subjektem (např. některé pojišťovny často uplatňovaly tzv. „zdržovací taktiku“). Nesmí se jednat o omezení práva každé osoby na přezkum soudního rozhodnutí; povinný subjekt nesmí být trestán za to, že se soud neztotožnil s jeho subjektivním názorem na věc. Jako důvod pro zvýšení bolestného se však uznává např. vědomé lhaní či jiné úmyslné chování, jehož jediným cílem jsou průtahy v řízení¹¹⁹.

I při určování výše bolestného je třeba stejně jako u majetkových škod zjišťovat případné spoluzavinění poškozeného¹²⁰ a nutnost vyrovnání výhod, jichž se poškozenému mohlo v důsledku škodní události dostat¹²¹. Zásadně se bolestné přiznává jako jednorázová částka, zejména při dlouhotrvajícím poškození zdraví se ale může jednat i o rentu (podle okolností případu může jít o rentu doživotní či jen na předem určenou dobu).

¹¹⁶ Lange, H., Schiemann, G.: Handbuch des Schuldrechts – Schadensersatz, 3. vydání, J. C. B. Mohr, Tübingen 2003, str. 442

¹¹⁷ Sammlung der Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen – BGHZ 18, str. 149

¹¹⁸ Looschelders, D.: Schuldrecht – Allgemeiner Teil, 4. vydání, Carl Heymanns Verlag, Köln 2006, str. 394

¹¹⁹ Lange, H., Schiemann, G.: Handbuch des Schuldrechts – Schadensersatz, 3. vydání, J. C. B. Mohr, Tübingen 2003, str. 444

¹²⁰ Viz výše 5.1.2.3 Spoluzavinění poškozeného

¹²¹ Viz výše 5.1.2.4 Vyrovnání výhod

Po novele BGB z roku 1990 je bolestné zeizitelné a může být předmětem dědictví i zástavy¹²². To je v praxi důležité zejména pro dědice po zemřelém poškozeném, kteří se tak mohou domáhat jemu náležejícího bolestného. Obtížná je otázka, jakým způsobem lze určit výši bolestného u člověka, který zemřel bezprostředně nebo velmi brzy po škodní události. V tomto případě není možné se držet jen toho, že bolestné má usnadnit další život poškozeného a bolestné striktně určovat s ohledem na očekávanou délku jeho života. V úvahu naopak připadají kritéria jako závažnost způsobených zranění, zásah do budoucích plánů, které poškozený měl, či jeho věk. Do popředí se také dostává preventivní funkce bolestného, jež má odradit škůdce i další osoby od páchání činů, jejichž následkem je nejen zranění, ale i smrt druhých osob¹²³.

6.1.2. Odškodnění za porušení obecných osobnostních práv

Za obecná osobnostní práva se považují právo na jméno, čest a důstojnost či právo k vlastní podobizně – nespádají sem tedy práva chráněná § 253 odst. 2 BGB. Ucelená úprava náhrady nemajetkových škod za porušení těchto osobnostních práv v německém právu chybí a vyvíjela se postupně na základě judikatury. Osobnostní práva byla původně považována za „jiná práva“, která spadají pod formulaci základního deliktního ustanovení v § 823 odst. 1 BGB¹²⁴. Až později začala převládat argumentace články 1 a 2 základního zákona (*Grundgesetz*), které zaručují ochranu lidské důstojnosti a dalších osobnostních práv¹²⁵. Jejich umístění na začátku základního zákona jasně dokládá, jaký význam jim němečtí ústavodárci po 2. světové válce přikládali. Pokud by nebyl uznán nárok na peněžité odškodnění za závažné zásahy do těchto práv, jednalo by se o nepřijatelnou mezeru v právu.

Podle převažujícího mínění nároky z porušení osobnostních práv nelze podřazovat pod kategorii bolestného. Jedná se o specifický právní institut, jenž je ovládán především myšlenkou zadostiučinění a také prevence, nikoliv vyrovnání¹²⁶.

Právo na ochranu osobnosti často koliduje se svobodou vyjadřování (svobodou tisku), která je upravena v článku 5 základního zákona. Proto se zásadně vyžaduje určitá vyšší

¹²² Lange, H., Schiemann, G.: Handbuch des Schuldrechts – Schadensersatz, 3. vydání, J. C. B. Mohr, Tübingen 2003, str. 448

¹²³ Sammlung der Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen – BGHZ 75, str. 238

¹²⁴ Sammlung der Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen – BGHZ 13, str. 334

¹²⁵ Sammlung der Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen – BGHZ 35, str. 363

¹²⁶ Lange, H., Schiemann, G.: Handbuch des Schuldrechts – Schadensersatz, 3. vydání, J. C. B. Mohr, Tübingen 2003, str. 426

intenzita zásahu do osobnostních práv („těžké porušení“)¹²⁷. Dalším předpokladem nároku na náhradu nemajetkové škody v penězích je nemožnost napravit narušení osobnostního práva naturální restitucí. Uvedení v předešlý stav např. odvoláním zesměšňujícího prohlášení v řadě případů k nápravě v plném rozsahu nedostačuje.

Výše peněžního zadostiučinění závisí na objektivních i subjektivních měřících. Jde zejména o následky, které z porušení vyplývají pro poškozeného. V případě zásahu do osobnostních práv prostřednictvím médií se posuzuje např. náklad určitého periodika či sledovanost televizního kanálu. Ze subjektivního hlediska záleží např. na pohnutkách osoby, která do osobnostních práv jiného zasáhla (senzacechtivost, touha po zvýšení vlastního zisku za každou cenu, nebo naopak oprávněná snaha o zjištění důležitých informací, které mohou mít celospolečenský význam). Německé soudy původně přiznávaly poškozeným odškodnění jen v relativně malých částkách a v literatuře se objevovaly pochybnosti, zda je ochrana osobnostních práv při těchto nízkých částkách vůbec efektivní. Postupně se však přiznávané částky zvyšovaly a v současnosti se poškozeným daří vysoudit i relativně vysoká odškodnění v řádech desetitisíců eur. To je zdůvodňováno principem prevence: přiznávaná odškodnění mají zejména vydavatele bulvárních plátků odradit od porušování osobnostních práv. Odškodnění v těchto případech často plní i funkci odčerpání nekale dosažených zisků těchto vydavatelů¹²⁸.

S poněkud nižší úrovní ochrany musejí počítat osoby veřejného života (politici, umělci, sportovci apod.)¹²⁹, u nichž má veřejnost do jisté míry právo na informace o určitých aspektech jejich soukromého života. Ve známé kauze „Carolina von Hannover“ týkající se zveřejňování fotografií ze soukromého života prominentních osob se německý Spolkový ústavní soud přiklonil k větší ochraně svobody slova na úkor ochrany osobnostních práv¹³⁰. Případ však dospěl až před Evropský soud pro lidská práva, který konstatoval, že ochrana osobnostních práv veřejně známých osob tak, jak se vyvinula v německé judikatuře, je nedostatečná. Svobodu tisku je podle Evropského soudu pro lidská práva třeba chránit zejména tehdy, když slouží k veřejné diskusi nad závažnými tématy. V tomto konkrétním případě však byly v bulvárním tisku z pouhé

¹²⁷ Sammlung der Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen – BGHZ 143, str. 214

¹²⁸ Looschelders, D.: Schuldrecht – Allgemeiner Teil, 4. vydání, Carl Heymanns Verlag, Köln 2006, str. 397

¹²⁹ Touto problematikou se zabývá německá právní nauka o „absolutních a relativních osobách soudobých dějin“ (*absolute und relative Personen der Zeitgeschichte*).

¹³⁰ BVerfG: Veröffentlichung von Fotografien aus dem Privatleben Prominenter, Neue juristische Wochenschrift 2000, str. 1021

senzacechtivosti zveřejňovány fotografie z rodinného života prominentních osob a za těchto okolností nemá být svoboda tisku vykládána příliš široce¹³¹. V německé právní praxi tudíž lze očekávat vývoj ve prospěch vyšší ochrany osobnostních práv i u osob veřejného života.

6.1.3. Ostatní případy náhrady nemajetkové škody

V rámci zákonné úpravy cestovních smluv jsou v § 651f BGB obsažena speciální ustanovení o náhradě škody při poskytování služeb v cestovním ruchu. Podle § 651f odst. 2 BGB může cestující (zákazník) požadovat po pořadateli zájezdu přiměřené odškodnění v penězích za „zbytečně vynaložený čas dovolené“, pokud byl zájezd zmařen nebo podstatně narušen. Ještě před zavedením tohoto ustanovení do BGB judikatura částečně uznávala požitek z dovolené jako majetkový statek, za nějž přísluší náhrada škody; v současné době již v soudní praxi ani v nauce nejsou pochybnosti o tom, že se jedná o náhradu nemajetkové škody ve smyslu § 253 odst. 1 BGB¹³².

Velký význam má náhrada nemajetkové škody v oblasti práva duševního vlastnictví. Podle § 97 odst. II zákona o právu autorském (*Urheberrechtsgesetz*) mohou autoři, tvůrci vědeckých prací, fotografové a výkonní umělci požadovat spravedlivé odškodnění v penězích také za škody, které nemají majetkovou povahu. Předpokladem je, že porušiteli autorských práv lze přičítat úmyslné či nedbalostní zavinění.

Zmínit je třeba také problematiku náhrady za ztrátu blízké osoby. Jelikož BGB ustanovení podobné § 444 odst. 3 českého OZ nezná a ztráta blízké osoby v taxativním výčtu § 253 odst. 2 BGB chybí, nemohou se ani nejbližší příbuzní v Německu domáhat odškodnění za svoji nemajetkovou újmu spočívající ve ztrátě blízké osoby. Způsobem, jak se pozůstalí doberou alespoň určité peněžní kompenzace za smrt svého blízkého, je zdědění nároku zemřelého na bolestné (viz výše u výkladu bolestného v německém právu). Nárok zemřelého na bolestné ovšem nemůže zohlednit nemajetkovou újmu, kterou utrpěl sám pozůstalý, a navíc je zde pojmovým předpokladem, že pozůstalý je dědicem zemřelého.

Praxe nalezla jedinou možnost, jak se za určitých podmínek může pozůstalý domoci náhrady své vlastní nemajetkové újmy utrpěné v důsledku smrti blízké osoby: náhradu

¹³¹ EGMR: Veröffentlichung von Fotoaufnahmen aus dem Privatleben - Caroline von Hannover, Neue juristische Wochenschrift 2004, str. 2647

¹³² Lange, H., Schiemann, G.: Handbuch des Schuldrechts – Schadensersatz, 3. vydání, J. C. B. Mohr, Tübingen 2003, str. 429

škody na vlastním zdraví způsobené šokem (tzv. škoda ze šoku – *Schockschaden*). Ke vzniku nároku na náhradu škody totiž stačí i pouhá psychická kauzální spojitost mezi škodní událostí a škodou¹³³. Jako příčina vzniku nemajetkové škody tak byl v judikatuře uznán např. šok ze zprávy o smrti manžela. Musí se však jednat o skutečné poškození zdraví pozůstalého z důvodu utrpeného šoku, které přesahuje „běžné“ psychické strádání, jaké pociťují všichni lidé při ztrátě blízké osoby¹³⁴.

6.2. Česká úprava

Nemajetkové újmy v pojetí české občanskoprávní teorie zásadně nemají povahu škody¹³⁵. Jedná se o újmy způsobené na zdraví, životě či na dalších osobnostních právech. S ohledem na povahu těchto statků se spíše než o náhradách za nemajetkové újmy v pravém slova smyslu hovoří o jejich zmírnění. České právo tradičně přiznává poškozeným právo na peněžní odškodnění za vytrpěné bolesti a za ztížení společenského uplatnění (§ 444 odst. 1 OZ). Z novější doby (zavedeno zákonem č. 47/2004 Sb.) pochází ustanovení § 444 odst. 3 OZ o jednorázovém odškodnění za smrt blízké osoby. Další možnost poskytuje § 13 OZ v případech zásahů do práv na ochranu osobnosti.

Podle návrhu nového občanského zákoníku by se úprava náhrady nemajetkové újmy měla sjednotit, a tak ten, „*kdo odpovídá za újmu na důstojnosti člověka, zejména na jeho životě, svobodě, cti, těle, zdraví, na jménu nebo jiných jeho osobních právech*“, bude povinen nahradit jak škodu, tak nemajetkovou újmu. Výslovně bude zavedena i povinnost odčinit duševní útrapy poškozeného¹³⁶. Kromě toho bude možné domáhat se náhrady nemajetkové újmy i v dalších případech. Stejně jako v německém BGB bude mít cestující nárok také na náhradu újmy za ztrátu radosti z dovolené, zejména byl-li zájezd zmařen nebo podstatně zkrácen¹³⁷.

¹³³ BGH: Umfang der Ersatzpflicht für Körper- oder Gesundheitsschaden - psychisch bedingte Folgewirkungen, Neue juristische Wochenschrift 2000, str. 862

¹³⁴ Sammlung der Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen – BGHZ 56, str. 163

¹³⁵ Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M., Hochman, J., Koblíha, I., Ondruš, R.: Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním, 2. vydání, Linde, Praha 2004, str. 16

¹³⁶ § 2686 návrhu nového občanského zákoníku ve verzi z 30. 6. 2008 (ke stažení z webových stránek Ministerstva spravedlnosti ČR na adrese <http://portal.justice.cz/ms/soubor.aspx?id=67778>)

¹³⁷ § 2271 tamtéž

6.2.1. Bolestné a ztížení společenského uplatnění

Bolestné je jednorázové odškodnění za bolesti způsobené škodou na zdraví, jeho léčením nebo odstraňováním jejích následků. Za bolest se přitom považuje každé tělesné a duševní strádání způsobené poškozenému škodou na zdraví. Ztížením společenského uplatnění se pak rozumějí trvalé nepříznivé následky vyplývající ze škody na zdraví pro další životní uplatnění poškozeného. Jde např. o omezení výkonu dosavadního povolání, respektive o omezení volby povolání, o znemožnění určitých společenských, kulturních a sportovních aktivit, o komplikace při uspokojování jeho životních potřeb a plnění životních úkolů. Obecně jde o omezení rozvoje osobnosti poškozeného, přičemž podmínkou není navenek viditelné poškození (zohydření) jeho těla.

Podrobnosti o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění stanoví na základě § 444 odst. 2 OZ vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb.

Odškodnění se poskytuje na základě lékařského posudku, který stanoví bodové ohodnocení újmy, jež je pro bolestné uvedeno v přílohách 1 a 3 a pro ztížení společenského uplatnění v přílohách 2 a 4 této vyhlášky. Není-li bodové ohodnocení posuzované škody na zdraví, respektive posuzovaných následků uvedeno v těchto přílohách, použije se bodové ohodnocení nejspíše srovnatelné. Hodnotu jednoho bodu stanoví § 7 odst. 2 vyhlášky na 120 Kč.

Při hodnocení bolesti se vychází z akutní fáze bolesti a lze je provést až v době stabilizace bolesti. Je-li bodové ohodnocení stanoveno rozmezím, přihlíží se dále zejména k rozsahu a způsobu poškození zdraví, jeho závažnosti, k průběhu léčení včetně náročnosti použité léčby a ke vzniklým komplikacím. V některých případech dochází k navyšování bodového ohodnocení oproti hodnotám uvedeným v přílohách vyhlášky. První operace u zlomenin a uzavřených poranění kostí nebo jiných systémů organismu se hodnotí jako otevřená rána; u každé další operace provedené v těchto případech se bodové ohodnocení zvyšuje o polovinu. V případě náročného způsobu léčení se bodové ohodnocení může zvýšit až o 50% a při mimořádně náročném způsobu léčení (zejména léčení zahrnující dlouhodobou plicní ventilaci, kanylaci velkých cév nebo dialýzu) až na dvojnásobek.

U ztížení společenského uplatnění se lékařský posudek vydává zpravidla až jeden rok poté, kdy došlo ke škodě na zdraví; v případě výrazného zhoršení následků lze později

vydat nový lékařský posudek a může tedy dodatečně vzniknout další nárok poškozeného na odškodnění za ztížení společenského uplatnění.

Odškodnění musí být přiměřené povaze následků a jejich předpokládanému vývoji. Přihlíží se k věku poškozeného v době vzniku škody na zdraví. V případě zvláště těžkých následků, jimiž se rozumí následky, které podstatně omezují nebo významně mění uplatnění v životě anebo znemožňují další uplatnění v životě, je možné zvýšit bodové ohodnocení až o 50%.

Odškodnění za ztížení společenského uplatnění má zmírňovat omezenou možnost seberealizace poškozeného a není možné jej zaměňovat s náhradou za ztrátu na výdělku, s níž přímo nesouvisí¹³⁸.

V § 7 odst. 3 dává vyhláška soudu možnost ve zvláště výjimečných případech hodných mimořádného zřetele přiměřeně zvýšit odškodnění stanovené podle bodového ohodnocení. Tato úprava tedy správně umožňuje soudu přihlédnout ke zvláštním okolnostem konkrétního případu a určit odškodnění ve skutečně spravedlivé výši např. u velmi mladých a talentovaných poškozených. Vzhledem k tomu, že výše odškodnění stanovená pouhým výpočtem na základě příloh vyhlášky se mnohdy skutečně jeví jako velice nízká, dochází v soudní praxi k mimořádnému zvýšení náhrady podle § 7 odst. 3 stále častěji¹³⁹.

Právo na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění je vázáno výhradně na osobu poškozeného, a proto jeho smrtí zaniká a nepřechází na dědice, což je zásadní rozdíl oproti německé úpravě. Je tomu tak i v případě, že již bylo přiznáno pravomocným rozhodnutím¹⁴⁰.

6.2.2. Jednorázové odškodnění za usmrcení blízké osoby

Zatímco v německém právu podobný institut chybí a odškodnění pozůstalých za smrt blízké osoby je do značné míry suplováno děděním bolestného, § 444 odst. 3 OZ výslovně upravuje částky, které náleží pozůstalým jako jednorázové odškodnění za usmrcení jejich blízké osoby. Podobné ustanovení již dříve platilo v oblasti pracovněprávních vztahů v případech pracovních úrazů, avšak podle občanského

¹³⁸ R 22/1992

¹³⁹ Doležal, A., Doležal, T.: Několik poznámek k aktuálním rozhodnutím soudů ve věcech náhrady škody na zdraví a kompenzace imateriální újmy, *Právní rozhledy* 15/2008, str. 562

¹⁴⁰ R 20/1966

zákonfku se dříve pozůstalým poskytovala pouze náhrada nákladů na jejich výživu. Proto soudní praxe už před rokem 2004 dovozovala právo pozůstalých na náhradu nemajetkové újmy zvláště závažného charakteru spočívající ve ztrátě blízké osoby z ustanovení o ochraně osobnostních práv v § 13 odst. 2 a 3 OZ.

Výše jednorázového odškodnění je v zákoně přesně vyčíslena: manžel či manželka zesnulého mají nárok na 240 000 Kč, každé dítě na 240 000 Kč, každý rodič rovněž na 240 000 Kč, každý rodič při ztrátě dosud nenarozeného dítěte (nascitura) na 85 000 Kč, každý sourozenec na 175 000 Kč a každá další osoba žijící se zemřelým ve společné domácnosti na 240 000 Kč.

Právě v pevném stanovení částek spočívá největší slabina tohoto ustanovení. Neumožňuje totiž náhradu upravit vzhledem k okolnostem konkrétního případu a kromě toho nezohledňuje např. inflaci, která s postupem času snižuje reálnou hodnotu těchto náhrad. Pokud by se však takto stanovené odškodnění jevílo jako nepřiměřeně nízké, nelze ani za současného právního stavu vyloučit přiznání další náhrady na základě § 13 odst. 2 a 3 OZ. To je v souladu s požadavkem spravedlivého odškodnění. Odkázat lze např. na nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. Pl. ÚS 16/04: „*Tímto ustanovením [§ 444 odst. 3 OZ] zákonodárce upravil způsob a rozsah náhrady za tento druh imateriální škody. Tato úprava neumožňuje svoji jednoznačností žádný prostor pro odlišný výklad. Je však natolik paušální, že ji nelze považovat za vyčerpávající řešení daného problému. Proto nevyklučuje, pokud jednorázové odškodnění není dostatečnou satisfakcí za vzniklou újmu na osobnostních právech, aby se dotčené osoby domáhaly další satisfakce podle ustanovení na ochranu osobnosti.*“¹⁴¹

Vyloučeno není snížení těchto částek podle § 441 OZ v případě spoluzavinění poškozeného a podle § 450 OZ, jenž umožňuje zmírnit rozsah náhrady škody z důvodů zvláštního zřetele hodných¹⁴².

6.2.3. Ochrana osobnostních práv

Občanskoprávní rámec ochrany osobnosti fyzických osob tvoří § 11 až 16 OZ. Tato práva vycházejí z ústavního základu a ochrana je jim poskytována nejen normami práva

¹⁴¹ Dále viz např. Knappová, M., Švestka, J. a kol.: *Občanské právo hmotné 2*, 4. vydání, ASPI, Praha 2005, str. 479. Odlišný názor, podle něhož je po zavedení § 444 odst. 3 OZ vyloučeno požadovat náhradu nemajetkové újmy i podle § 13 odst. 2 a 3 OZ, viz Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva*, 4. vydání, Linde, Praha 2004, str. 200.

¹⁴² R 12/2007 (trestní)

občanského, ale také např. v právu trestním či správním. Ochranu právnickým osobám poskytuje § 19b OZ, pokud jde o jejich název, a dále zejména zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník. Zvláštní předpisy pak zajišťují ochranu právu autorskému (zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon) a právům průmyslovým (např. zákon č. 207/2000 Sb., o ochraně průmyslových vzorů).

Výčet práv v § 11 OZ je jen demonstrativní. Mezi chráněná tzv. všeobecná osobnostní práva patří¹⁴³:

- právo na tělesnou integritu, jímž jsou chráněny především zdraví a život, ale také mrtvé lidské tělo¹⁴⁴;
- právo na osobní svobodu, kterou se rozumí nedotknutelnost a bezpečnost fyzické osoby, svoboda pohybu, pobytu, nedotknutelnost obydlí atd.;
- právo na jméno, které se týká především příjmení, ale i křestního jména a dokonce i přezdívky (pseudonymů);
- právo na občanskou čest a lidskou důstojnost, jež chrání před zneuctvujícími zásahy snižujícími vážnost osoby (např. pomluva);
- právo na podobiznu a právo k podobizně (podobiznou se rozumí hmotné zobrazení člověka, na němž je tento člověk identifikovatelný);
- právo na slovní projevy a právo k záznamům slovních projevů, kam spadá např. korespondence nebo zvukové záznamy hlasového projevu;
- právo na soukromí, podle něhož záleží na rozhodnutí každé fyzické osoby, jaké skutečnosti z jejího soukromého života budou zpřístupněny jiným.

Omezení všeobecných osobnostních práv vyplývá z § 12 OZ. I bez svolení fyzické osoby se mohou její podobizny, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy používat pro účely umělecké a zpravodajské (tzv. zákonná zpravodajská – reportážní licence). Podobizny, obrazové snímky, obrazové a zvukové záznamy a navíc i písemnosti osobní povahy se i bez svolení smějí užívat k účelům úředním na základě zákona (tzv. zákonná úřední licence).

¹⁴³ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol.: Občanské právo hmotné I, 4. vydání, ASPI, Praha 2005, str. 236

¹⁴⁴ Viz zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon)

6.2.3.1. Prostředky ochrany osobnostních práv

Obecným prostředkem ochrany proti neoprávněným zásahům do osobnostních práv je zejména § 16 OZ. V případě, že takovým zásahem byla způsobena škoda, kterou se zde v souladu s u nás všeobecně přijímanou definicí škody myslí majetková újma, odpovídá za ni škůdce podle ustanovení OZ o odpovědnosti za škodu (§ 420 a násl. OZ)¹⁴⁵.

Pro výklad o nemajetkových újmách jsou zajímavější specifické prostředky ochrany, jež poskytuje § 13 OZ. Poškozený se v první řadě může tzv. záporní (negativní) žalobou domáhat upuštění od neoprávněných zásahů do práva na ochranu jeho osobnosti. Nezbytným předpokladem je, aby neoprávněný zásah trval, popřípadě aby existovalo bezprostřední nebezpečí jeho uskutečnění či opakování v budoucnu. V petitu žaloby přitom musí být přesně specifikováno, čeho se má žalovaný zdržet.

Druhou možností poškozeného je domáhat se odstranění následků těchto neoprávněných zásahů. Jde o tzv. žalobu odstraňovací (restituční). Zásadně má dojít k obnovení původního stavu. Může jít o zničení neoprávněně pořízených obrazových snímků, stažení difamující publikace z distribuční sítě apod. V této souvislosti je vhodné zmínit tiskový zákon (zákon č. 46/2000 Sb.) a zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů (zákon č. 231/2001 Sb.), které upravují další dvě speciální práva. Bylo-li uveřejněno sdělení dotýkající se cti, důstojnosti nebo soukromí určité fyzické osoby nebo jména nebo dobré pověsti právnické osoby, má tato osoba tzv. právo na odpověď. V případě, že bylo uveřejněno sdělení o trestním nebo správním řízení proti určité osobě a toto řízení nebylo pravomocně ukončeno, má tato osoba právo na tzv. dodatečné sdělení, jímž se rozumí uveřejnění informace o výsledku tohoto řízení. Právo poškozeného na odstranění závadného stavu při zpracovávání jeho osobních údajů upravuje zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů.

Třetím právem poškozeného uvedeným v § 13 odst. 1 OZ je právo domáhat se přiměřeného zadostiučinění, kterým se zde míní tzv. morální satisfakce. Účelem je zmírnění vzniklé nemajetkové újmy např. prostřednictvím veřejné omluvy.

¹⁴⁵ Mezi obecné prostředky ochrany osobnosti lze dále teoreticky řadit ochranu dohodou (§ 3 odst. 2 OZ), ochranu svépomocí (§ 6 OZ), ochranu poskytovanou orgánem veřejné správy (§ 5 OZ), a z oblasti ochrany soudní také činnost soudu před zahájením řízení (§ 59-69 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu), předběžná opatření (§ 74 občanského soudního řádu) a určovací žaloby [§ 80 písm. c) občanského soudního řádu] – viz článek Švaňhal, R.: Ochrana osobnosti fyzických osob, Právní rozhledy 9/2000, str. 385.

Např. právě omluva po někdy i několikaletém soudním řízení však často nemá dostatečný satisfakční účinek, a proto může soud poškozenému přiznat také náhradu nemajetkové újmy v penězích (relutární satisfakci) podle § 13 odst. 2 OZ. Podmínkou je, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti. Kritérii, podle kterých má soud výši této náhrady určit, jsou podle § 13 odst. 3 OZ závažnost vzniklé újmy a okolnosti, za nichž došlo k porušení práva. Peněžité zadostiučinění přitom nemá jen funkci satisfakční, ale lze v něm nalézt i funkci sankční – má odradit např. vydavatele bulvárního tisku od zasahování do osobnostních práv druhých. Někdy se vyskytuje též názor, že přiměřené peněžité zadostiučinění má dokonce být jakousi odměnou pro poškozeného, který podstoupil náročné soudní řízení proti porušiteli práva, a tím pomohl k prosazení preventivní funkce práva ve veřejném životě¹⁴⁶.

Poškozený má kromě toho právo domáhat se určení, že došlo k ohrožení nebo porušení jeho osobnostního práva nebo že určitý údaj je či není pravdivý. Nejedná se zde ovšem o žalobu určovací ve smyslu § 80 písm. c) občanského soudního řádu (zákon č. 99/1963 Sb.), a tudíž není třeba prokazovat naléhavý právní zájem¹⁴⁷.

§ 15 OZ upravuje tzv. posmrtnou ochranu osobnosti, kterou mohou uplatňovat manžel a děti poškozeného, a není-li jich, jeho rodiče. Nejedná se zde tedy o dědice, ale o zvláštní právní nástupce poškozeného, kteří jsou originárně určeni zákonem. Tyto osoby však po smrti poškozeného nemohou s úspěchem vést výkon soudního rozhodnutí¹⁴⁸. Právo osob uvedených v § 15 se navíc nekryje s původními právy zemřelého, což vyplývá z výsostně osobního charakteru osobnostních práv. Tak např. se nemohou domáhat náhrady nemajetkové újmy v penězích podle § 13 odst. 2 OZ ani nemohou dát dodatečný souhlas s odběrem jeho orgánů pro účely transplantací, jestliže s tím zemřelý za svého života vyslovil nesouhlas.

Pokud jde o ochranu právnických osob, stanoví jejich práva při neoprávněném použití jejich názvu § 19b odst. 2 OZ. Jedná se podobně jako u osob fyzických o možnost domáhat se zdržení neoprávněného užívání tohoto jména, odstranění závadného stavu a rovněž přiměřeného zadostiučinění, které může být požadováno i v penězích. Tato

¹⁴⁶ Hajn, P.: K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti, *Bulletin advokacie* 4/2003, str. 7

¹⁴⁷ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva*, 4. vydání, Linde, Praha 2004, str. 174.

¹⁴⁸ Švestka, Jehlička, Škárová, Spáčil a kol.: *Občanský zákoník – Komentář*, 10. vydání, 2006, str. 156

práva lze přiměřeně použít i v případě neoprávněného zásahu do dobré pověsti
právnícké osoby (§ 19b odst. 3 OZ). Další ochranná ustanovení pak obsahuje obchodní
zákoník (zákon č. 513/1991 Sb.).

7. Závěr

V této diplomové práci jsem se pokusil rozebrat některé základní otázky náhrady škody v české a německé právní úpravě, zjistit jejich podobnosti a rozdíly a přihlédnout i k připravovanému novému českému občanskému zákoníku.

Základním pramenem německého práva náhrady škody je již více než jedno století platný občanský zákoník – BGB, jehož úprava závazkového práva byla roku 2002 zásadním způsobem modernizována. Ústřední normou českého soukromého práva pak je zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (OZ). Zásadní rozdíl v úpravě práva náhrady škody spočívá v tom, že zatímco v OZ je včetně úpravy prevence škod soustředěna do § 415 a násl., v německém právu nacházíme obecně použitelná ustanovení o způsobu a rozsahu náhrady škody v § 249 a násl. BGB, úpravu náhrady škody způsobené porušením smluvních povinností v § 280 a násl. BGB a konečně úpravu náhrady škody z deliktů v § 823 a násl. BGB. Rozdíly nacházíme i v teoretickém pojetí pojmu škoda. V německé teorii pod něj spadá jak škoda majetková, tak škoda nemajetková. Podle české nauky je škodou pouze majetková újma objektivně vyjádřitelná v penězích; újma nemajetková tvoří samostatnou kategorii.

Základními funkcemi práva náhrady škody jsou funkce reparační a funkce preventivní. V Německu je za jednoznačně nejvýznamnější považována funkce vyrovnávací. V souladu s požadavkem spravedlnosti a zachování homeostázy ve společnosti je důležité, aby poškozený dostal plnou náhradu škody a to právě od škůdce (respektive od odpovědné osoby v případě objektivní odpovědnosti za škodu při provozování rizikových činností). V českém právu je v porovnání s německým více zdůrazněna funkce prevence, což vyplývá i z její poměrně podrobné zákonné úpravy.

Předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu si i přes poněkud odlišnou terminologii v obou právních řádech v zásadě odpovídají. Naplnění skutkové podstaty a znak protiprávnosti v německém pojetí lze srovnat s protiprávním úkonem v pojetí českém. Další podmínkou je vznik škody a příčinná souvislost mezi naplněním skutkové podstaty a vznikem škody, která se v obou právních řádech posuzuje obdobně podle teorie adekvátní příčinné souvislosti. Zásadně se pro vznik odpovědnosti za škodu vyžaduje také zavinění. V českém právu je obecná odpovědnost za škodu postavena na

systemu presumovaného zavinění, zatímco v Německu je zavinění presumováno pouze u škod z porušení závazkových právních vztahů; naproti tomu u škod z deliktů je nutno škůdci prokázat i zavinění. Existuje ovšem také objektivní odpovědnost bez zavinění (v německém právu tzv. odpovědnost za nebezpečí).

Pokud jde o rozsah náhrady škody, nahrazuje se jak v Německu, tak v Česku veškerá škoda podle principu plné náhrady. U škody majetkové jde o škodu skutečnou a ušlý zisk. V případě újmy na zdraví a životě vzniká poškozenému, respektive pozůstalým celý komplex nároků, jež mají nahradit či zmírnit jak újmy charakteru majetkového (náhrada nákladů léčení, náhrada za ztrátu na výdělek, náhrada nákladů pohřbu, náhrada nákladů na výživu pozůstalých, v Německu navíc náhrada za ušlé služby), tak újmy nemajetkové (bolestné, v Česku navíc náhrada za ztížení společenského uplatnění a jednorázové odškodnění za usmrcení blízké osoby).

Možnost soudu ve výjimečných případech zmírnit rozsah náhrady škody např. ze sociálních důvodů zná jen český OZ; BGB naproti tomu přísně vychází ze zásady plné reparace. Nepřehlédnutelný je i rozdíl ve způsobu náhrady škody: zatímco BGB je v první řadě postaven na požadavku obnovení původního stavu s tím, že si poškozený může zvolit náhradu v penězích, podle OZ je preferovaným způsobem právě peněžitá náhrada. Poškozený sice může o náhradu uvedením v předešlý stav požádat, je zde ovšem omezen požadavkem účelnosti. Lze konstatovat, že postavení poškozeného dle BGB je lepší než dle současného OZ a připravovaný nový český občanský zákoník by měl tento problém vyřešit.

Základní formou náhrady nemajetkové újmy je v německém právu bolestné. Při určování jeho výše se zohledňuje i podle české terminologie oddělované ztížení společenského uplatnění. Zajímavé je, že zatímco v Česku zásadně určuje částky bolestného vyhláška Ministerstva zdravotnictví, v Německu je jejich tvorba zcela ponechána judikatuře, čímž je umožněno reagovat na okolnosti konkrétního případu i na měnící se společenské podmínky tak, aby bolestné odpovídalo požadavku spravedlnosti.

Zcela rozdílně vypadá situace pozůstalých po zemřelém poškozeném. V německém právu je bolestné předmětem dědictví a pozůstalí ho mohou vymáhat i po smrti poškozeného; nemají však žádný vlastní přímý nárok na odškodnění za nemajetkovou újmu, kterou sami utrpěli smrtí své blízké osoby. V českém pojetí je naopak bolestné ryze osobnostním právem a smrtí poškozeného zaniká. Pozůstalí na druhou stranu mají

výslovně upravené právo na jednorázové odškodnění za smrt blízké osoby. Dle mého názoru je v tomto ohledu výhodnější řešení české s jasně daným právem pozůstalých na vlastní odškodnění, ovšem pouze za předpokladu, že se nebude striktně držet částek stanovených v § 444 odst. 3 OZ a pozůstalí se budou moci dobrat i řádově vyššího odškodnění v souladu s požadavkem spravedlnosti a s ohledem na všechny okolnosti konkrétního případu.

Nemajetková újma se dále v obou zemích zmírňuje při zásazích do všeobecných osobnostních práv (např. právo na jméno, právo k podobizně, právo na soukromí apod.). BGB navíc např. stanoví právo cestujícího na náhradu za nemajetkovou újmu spočívající ve zbytečně vynaloženém čase dovolené. Podobný institut zatím v českém právu chybí, avšak měl by být zaveden v novém občanském zákoníku.

Celkově lze shrnout, že mezi českým a německým právem náhrady škody existuje řada podobností, ale i velké množství podstatných rozdílů od různého právně-teoretického pojetí samotného pojmu škoda a rozlišování škody smluvní a deliktní až po významné odlišnosti při zmírňování nemajetkových újem a to zejména při řešení situace pozůstalých v případě smrti poškozeného.

Připravovaný nový český občanský zákoník tíhne spíše k občanskoprávním kodexům Rakouska či Švýcarska, zatímco německý BGB je někdy kritizován jako příliš složitý či „pedanticky těžkopádný“¹⁴⁹, přestože je všeobecně uznávána jeho mimořádná propracovanost. Právě proto by ovšem BGB měl být, a jak je vidět nejen v některých otázkách práva náhrady škody, také je jedním z významných inspiračních zdrojů našeho budoucího soukromoprávního kodexu.

---

¹⁴⁹ Eliáš, K.: Reforma soukromého práva aktuálně: Do Evropy! Právní rozhledy 12/2008, str. 423

Seznam zkratek

BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (německý občanský zákoník), v platném znění
BGH	Bundesgerichtshof (Spolkový soudní dvůr SRN)
BVerfG	Bundesverfassungsgericht (Spolkový ústavní soud SRN)
EGMR	Europäischer Gerichtshof für Menschenrechte (Evropský soud pro lidská práva)
OZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
R	Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek vydávaná Nejvyšším soudem ČSFR, Nejvyšším soudem ČR a Nejvyšším soudem SR (v době do 31. 12. 1992) a Nejvyšším soudem ČR (od 1. 1. 1993)

Použitá literatura

Německá literatura

Učebnice a monografie

- Brox, H. – Walker, W. D.: Allgemeines Schuldrecht, 32. vydání., C. H. Beck, Mnichov 2007
- Brox, H. – Walker, W. D.: Besonderes Schuldrecht, 32. vydání, C. H. Beck, Mnichov 2007
- Drees, J.-D.: Schadensberechnung bei Unfällen mit Todesfolge, 2. vydání, Verlag Versicherungswirtschaft, Karlsruhe 1994
- Küppersbusch, G.: Ersatzansprüche bei Personenschaden, 9. vydání, C. H. Beck, Mnichov 2006
- Lange, H., Schiemann, G.: Handbuch des Schuldrechts – Schadensersatz, 3. vydání, J. C. B. Mohr, Tübingen 2003
- Larenz, K.: Lehrbuch des Schuldrechts – Erster Band – Allgemeiner Teil, 14. vydání, C. H. Beck, Mnichov 1987
- Looschelders, D.: Schuldrecht – Allgemeiner Teil, 4. vydání, Carl Heymanns Verlag, Köln 2006
- Lüke, W.: Zivilprozessrecht – Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung, 9. vydání, C. H. Beck, Mnichov 2006
- Medicus, D.: Schuldrecht I – Allgemeiner Teil, 17. vydání, C. H. Beck, Mnichov 2006
- Musielak, H.: Grundkurs BGB, 10. vydání, C. H. Beck, Mnichov 2007
- Dauner-Lieb, B., Heide, T., Ring, G.: Das neue Schuldrecht, 1. vydání, C. F. Müller, Heidelberg 2002
- Wagner, G.: Das neue Schadensersatzrecht, 1. vydání, Nomos, Baden-Baden 2002
- Westermann, H. P., Bydlinski, P., Weber, R.: BGB – Schuldrecht Allgemeiner Teil, 6. vydání, C. F. Müller Verlag, Heidelberg 2002

Komentáře

- Krüger W.: Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch – Band 2 a – Schuldrecht Allgemeiner Teil §§ 241-432, 4. Auflage, München 2003
- Palandt: Bürgerliches Gesetzbuch, 67. vydání, C. H. Beck, Mnichov 2008

Sbírky soudních rozhodnutí

- Sammlung der Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen (BGHZ)

Články a soudní rozhodnutí v odborných časopisech

- Juristenzeitung (JZ):
  - Bürgerliches Recht: Zur Verfassungsmäßigkeit der unbegrenzten Haftung von Kindern und Jugendlichen – Oberlandesgericht Celle, Juristenzeitung 1990, str. 294
  - Canaris, C.-W...: Verstöße gegen das verfassungsrechtliche Übermaßverbot im Recht der Geschäftsfähigkeit und im Schadensersatzrecht, Juristenzeitung 1987, str. 993
- Neue Juristische Wochenschrift (NJW):
  - BGH: Abrechnung fiktiver Reparaturkosten - Höhe der Stundensätze von Fachwerkstätten, Neue juristische Wochenschrift 2003, str. 2086
  - BGH: Abzug neu für alt, Neue juristische Wochenschrift 1996, str. 584
  - BGH: Kein Kostenersatz für Einbau einer gasdichten Haustür, Neue juristische Wochenschrift 1992, str. 1043
  - BGH: Keine abstrakte Mindestschadenschätzung bei Ermittlung des zu ersetzenden Erwerbsschadens, Neue juristische Wochenschrift 1995, str. 1023
  - BGH: Stärkungsmittelentscheidung, Neue juristische Wochenschrift 1958, str. 627
  - BGH: Umfang der Ersatzpflicht für Körper- oder Gesundheitsschaden - psychisch bedingte Folgewirkungen, Neue juristische Wochenschrift 2000, str. 862
  - BVerfG: Veröffentlichung von Fotografien aus dem Privatleben Prominenter, Neue juristische Wochenschrift 2000, str. 1021

- EGMR: Veröffentlichung von Fotoaufnahmen aus dem Privatleben -
Caroline von Hannover, Neue juristische Wochenschrift 2004, str. 2647
- Landgericht Bielefeld: Unverhältnismäßigkeitsgrenze bei
Tierschadensersatz, Neue juristische Wochenschrift 1997, str. 3320
- Lorenz, S.: Fünf Jahre „neues“ Schuldrecht im Spiegel der
Rechtsprechung, Neue juristische Wochenschrift 2007, str. 1
- Wagner, G.: Das Zweite Schadensersatzrechtsänderungsgesetz, Neue
juristische Wochenschrift 2002, str. 2049

Česká literatura

Učebnice a monografie

- Bělina, M. a kol.: Pracovní právo, 3. vydání, C. H. Beck, Praha 2007
- Brejcha, A.: Odpovědnost v soukromém a veřejném právu, 1. vydání, ASPI, Praha 2000
- Eliáš, K., Zuklínová, M.: Principy a východiska nového kodexu soukromého práva, 1. vydání, Linde, Praha 2001
- Fiala, J., Kindl, M. a kol.: Občanské právo hmotné, 1. vydání, Aleš Čeněk, Plzeň 2007
- Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M., Hochman, J., Kobliha, I., Ondruš, R.: Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním, 2. vydání, Linde, Praha 2004
- Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vydání, Linde, Praha 2004
- Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol.: Občanské právo hmotné 1, 4. vydání, ASPI, Praha 2005
- Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol.: Občanské právo hmotné 2, 4. vydání, ASPI, Praha 2005

Komentáře

- Fiala, J., Holub, M., Bičovský, J.: Občanský zákoník – Poznámkové vydání s judikaturou a literaturou, 12. vydání, Linde, Praha 2006
- Švestka, Jehlička, Škárová, Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, 10. vydání, 2006

- Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I – Komentář § 1-459, 1. vydání, C. H. Beck, Praha 2008

Sbírky a přehledy soudních rozhodnutí

- Sbírka soudních rozhodnutí vydávaná Nejvyšším soudem
- Vojtek, P.: Přehled judikatury ve věcech náhrady škody, 1. vydání, ASPI, Praha 2006

Články v odborných časopisech

- Bulletin advokacie:
  - Hajn, P.: K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti, Bulletin advokacie 4/2003, str. 7
- Časopis pro právní vědu a praxi:
  - Melzer, F.: Ustanovení § 415 občanského zákoníku a stanovení protiprávnosti jako předpokladu náhrady škody podle občanského zákoníku, Časopis pro právní vědu a praxi 3/2002, str. 265
- Právní rádce:
  - Eliáš, K.: Obsah, způsob a rozsah náhrady škody v soukromém právu I, Právní rádce 12/2007, str. 4
  - Eliáš, K.: Obsah, způsob a rozsah náhrady škody v soukromém právu II, Právní rádce, 1/2008, str. 4
- Právní rozhledy:
  - Doležal, A., Doležal, T.: Několik poznámek k aktuálním rozhodnutím soudů ve věcech náhrady škody na zdraví a kompenzace imateriální újmy, Právní rozhledy 15/2008, str. 562
  - Eliáš, K.: Jak hradit škodu? Právní rozhledy 7/2008, str. 258
  - Eliáš, K.: Reforma soukromého práva aktuálně: Do Evropy! Právní rozhledy 12/2008, str. 423
  - Svoboda, K.: Absolutní objektivní odpovědnost za škodu. Existuje vůbec? Právní rozhledy 23/2007, str. 864
  - Švaňhal, R.: Ochrana osobnosti fyzických osob, Právní rozhledy 9/2000, str. 385
- Zdravotnictví a právo:
  - Vojtek, P.: Odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění, včetně nároků pozůstalých, Zdravotnictví a právo 8/2005, str. 10

Další zdroje

- Elektronická verze Automatizovaného systému právních informací – ASPI
- <http://portal.gov.cz> (Portál veřejné správy České republiky)
- <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?o=23&j=33> (stránky Ministerstva spravedlnosti České republiky)

- <http://www.nsoud.cz/> (stránky Nejvyššího soudu ČR)
- <http://www.epravo.cz>
- <http://jinepravo.blogspot.com/>

Náhrada škody v občanském právu – německá a česká právní úprava

Damages in German and Czech Private Law

Schadensersatz im bürgerlichen Recht – deutsche und tschechische Regelung

Resümee - Zusammenfassung

Das Thema dieser Arbeit lautet Schadensersatz im bürgerlichen Recht. Sie befasst sich mit einigen Grundfragen dieses außerordentlich bedeutenden rechtlichen Bereichs in der deutschen und tschechischen Regelung.

Nach Kapitel 1 – Einleitung geht es im zweiten Kapitel um allgemeine Charakteristiken des Schadensersatzrechts. Die wichtigste Rechtsquelle in Deutschland ist Bürgerliches Gesetzbuch (weiter nur „BGB“; in Kraft seit 1. 1. 1900). Im Jahre 2002 wurde das Schuldrecht im BGB grundsätzlich modernisiert, was auch das Recht des Schadensersatzes betraf. In Tschechien gilt immer Bürgerliches Gesetzbuch (*občanský zákoník*, weiter nur „OZ“) von 1964, das trotz zahlreichen Novellierungen nach dem Jahre 1989 viele Schwächen der kommunistischen Konzeption aufweist. Deswegen wird schon seit mehreren Jahren eine neue Kodifizierung des tschechischen bürgerlichen Rechts vorbereitet.

Unter dem Begriff Schaden wird in deutscher Auffassung jede unfreiwillige Einbuße an materiellen als auch immateriellen Gütern. Rechtlich ersatzfähig ist aber nur der Schaden, bei dem die rechtlichen Voraussetzungen des Schadensersatzes erfüllt sind. Nach der tschechischen Lehre ist Schaden nur materielle Einbuße, die in Geld gerechnet werden kann. Immaterielle Einbuße fällt unter den Begriff Schaden nicht und wird nur in gesetzlich geregelten Fällen ersetzt.

Drittes Kapitel beschäftigt sich mit Funktionen des Schadensersatzes. Während die deutsche Regelung in erster Linie auf dem Ausgleichsgedanken gebildet ist, wird in Tschechien die Prävention vorgezogen. Beide genannten Ziele sind aber sowohl in der deutschen, als auch in der tschechischen Literatur als Hauptfunktionen des

Schadensersatzes anerkannt. Sanktionen spielen hier dagegen keine wichtige Rolle; sie gehören nämlich zum öffentlichen Recht.

Im vierten Kapitel werden die rechtlichen Voraussetzungen des Schadensersatzes behandelt. In Deutschland werden sie als Tatbestand, Rechtswidrigkeit, Verantwortlichkeit und Schaden (inkl. Kausalzusammenhang) beschrieben. Nach tschechischer Lehre geht es um rechtswidrige Handlung oder gesetzlich qualifiziertes schädigendes Ereignis, Schaden, Kausalzusammenhang und Verschulden. Trotz der ein bisschen unterschiedlichen Teilung sind die Voraussetzungen grundsätzlich sehr ähnlich. In beiden Rechtsordnungen gibt es auch Schadensersatz ohne Verschulden (sog. Gefährdungshaftung, bzw. objektive Haftung für Schaden).

Art und Umfang des Schadensersatzes sind Thema des fünften Kapitels. Bei Sachschaden werden sowohl positiver Schaden als auch entgangener Gewinn ersetzt. Bei Beschädigung der Gesundheit oder des Lebens entsteht eine Reihe von Ansprüchen, die sowohl den materiellen, als auch den immateriellen Schaden gutmachen sollen. Bei einer Verletzung hat der Beschädigte Anspruch auf Ersatz der Heilungskosten, Anspruch auf Ersatz des Verdienstausfalls und Anspruch auf Schmerzensgeld (in Tschechien wird vom Schmerzensgeld noch Ersatz der Behinderung der gesellschaftlichen Erfüllung unterschieden). Im Falle eines Todes gibt es für die Hinterbliebenen Anspruch auf Ersatz der Beerdigungskosten und Unterhaltersatzanspruch. Im Gegensatz zu Deutschland gibt es in Tschechien auch einen speziellen Anspruch auf Entschädigung für den Tod einer nahestehenden Person. Während deutsches BGB keine echte Minderung des Schadensersatzes erlaubt, kann nach dem tschechischen OZ der Umfang des Schadensersatzes in Ausnahmefällen vom Gericht gemindert werden.

Das sechste Kapitel analysiert den Ersatz immaterieller Schaden. Es geht vor allem um Schmerzensgeld (in Tschechien mit Ersatz der Behinderung der gesellschaftlichen Erfüllung) und Ersatz für Eingriffe in allgemeine Persönlichkeitsrechte. In Tschechien gehört noch der o. g. Anspruch auf einmalige Entschädigung für den Tod einer nahestehenden Person dazu.

Im siebten Kapitel wird diese Arbeit mit einer kurzen Zusammenfassung geschlossen, in der die wichtigsten Merkmale, Ähnlichkeiten und Unterschiede beider Regelungen resümiert sind.

Klíčová slova:

- náhrada škody, občanské právo
- damages, private law